

ict-schoolportretten

Moderne Vreemde Talen in het voortgezet onderwijs

najaar 2002

Colofon

Aan ict-schoolportretten werken mee: Jonneke Adolfsen, Marja Blom, Jet ten Brinke, Daniel Bourguignon, Anita Buis, Rikky Dekkers, Peter van den Dool, Inge Drewes, Ben de Goei, Wim van de Grift, Jans Haandrikman, Piet Helmholt, Ad Hermans, Clementine van den Hoek, Pieter Hogenbirk, Nico de Jong, Liesbeth Klaver, Ron van der Kooy, Gerbo Korevaar, Jos de Mulder, Theo Muntingh, Hennie van den Nieuwenhof, Bert Jaap van Oel, Marry Remery, Ferry de Rijcke, Rob Roozenburg, Jac Schreuder, Dieter Steinbusch, Leny Tabak, Marijke ter Veer-Bos, Jacqueline de Veth, Bouke de Vos, Irene Wieling, Jaco Wijsman, Jurrie Zaat, Heim Meijerink

Eindredactie: Pauw|Sanders|Zeilstra & van Spaendonck, Den Haag

Ontwerp: Vorm Vijf Ontwerpteam, Den Haag

Fotografie: Josje Deekens, Den Haag

Druk: Pallas Offset, Den Haag, november 2002

Inhoudsopgave

Voorwoord.	5
Inleiding.	6
De winst van ict bij MVT.	9
Dalton-Vatel Scholengemeenschap in Voorburg.	17
Het Willem Lodewijk Gymnasium in Groningen.	27
Johan de Witt College Grafisch en Creatief in Den Haag.	33
College De Klop in Utrecht.	37
Het Pieter Nieuwland College in Amsterdam.	43
Coenecoop College in Waddinxveen en Boskoop.	53
Bijlage: handige internetadressen.	58
Bijlage: een impressie van de BETT 2002.	63

Over de ict-schoolportretten

In de afgelopen twee jaar zijn door de onderwijsinspectie ruim 60 ict-schoolportretten gemaakt in binnen- en buitenland. Daarmee is een goed beeld ontstaan van wat vernieuwende, creatieve scholen met ict in hun onderwijs nastreven. De ict-schoolportretten hebben drie functies. Allereerst kunnen ze mensen in andere scholen inspireren. Bovendien bieden ze beleidsmakers interessante informatie over de huidige en wenselijke situatie op scholen. Tot slot helpen de portretten duidelijker zicht te krijgen op wat met ict in het onderwijs mogelijk is. Op de langere termijn kunnen ze bijdragen aan de formulering van nieuwe kwaliteitsstandaarden in het onderwijs.

Op dit moment werkt de inspectie aan thematische portretten die ict-ontwikkelingen voor een bepaald vak of thema in beeld brengen. Zij zijn niet gebonden aan één school. Er wordt gekeken naar de praktijk in het primaire proces van een aantal scholen, maar ook naar bijvoorbeeld het werk van gespecialiseerde expertisecentra, netwerken van scholen en initiatieven van uitgevers of schoolbegeleidingsdiensten. Een portret geeft zo een beeld van innovatieve praktijken in Nederland waar ict een cruciale rol speelt.

Verschenen is inmiddels 'Rekenen en Wiskunde in het primair onderwijs' en 'Natuurwetenschappelijke vakken'. In voorbereiding zijn portretten over beroepsgerichte vakken in de technische sector, de veranderende rollen van personeel in het onderwijs, ict en internationalisering en ict en cultuur.

Ook wordt gewerkt aan een drieluik over de experimentele 21e Carmelschool, inmiddels/21 (slash 21) gedoopt. Het eerste deel is inmiddels op internet gepubliceerd. Op stapel staat een verzameling van kleinere voorbeelden van vernieuwingen binnen scholen onder de titel 'Miniaturen'.

Vóór de zomer verscheen een ict-portret over lokale samenwerking in Enschede dat laat zien hoe scholen profiteren van samenwerking met andere scholen, instellingen, bedrijven of lokale overheden. De invalshoek is de betekenis van deze samenwerking voor het primaire proces: leren en lesgeven. Onderwerpen die aan de orde komen zijn: didactische expertise, deskundigheidsbevordering, infrastructuur gemeenschappelijke inkoop en systeembeheer, investerings- en financieringsarrangementen, gebouwen.

Het gaat dan vooral om de zeggenschap in samenwerkingsverbanden, om de motieven van betrokkenen en over het oordeel van scholen over het rendement van samenwerking. Later volgt een soortgelijk portret over Den Haag. Voor het maken van deze portretten wordt samengewerkt met de stichting Ict op School. In de reeks Internationale schoolportretten zijn inmiddels verschenen: Zweden, Ierland en Frankrijk, Canada en Schotland volgen.

De ict-schoolportretten vindt u op www.onderwijsinspectie.nl/ictschoolportretten. Daar vindt u binnenkort ook van sommige scholen, die nu alweer een tijd geleden bezocht zijn een zogenaamde up-date. Er kan immers in een paar jaar veel veranderen in het onderwijs, zeker als het om het gebruik van ict gaat!

Voorwoord

Dit thematische ict-schoolportret over de Moderne Vreemde Talen maakt goede voorbeelden van ict-gebruik zichtbaar. Juist voor talenonderwijs blijkt vooral de 'c' van ict nieuwe mogelijkheden te bieden.

Het expertisecentrum voor ict en de Moderne Vreemde Talen, het Nationaal Bureau Moderne Vreemde Talen (NaBMVT), heeft het maken van deze bundel op een aantal manieren ondersteund. Er is gebruik gemaakt van de visie (voor meer informatie zie: www.nabmvt.nl) die in de afgelopen jaren onder regie van het NaBMVT is ontwikkeld en we hebben het Bureau geraadpleegd bij het vinden van goede voorbeeldscholen. We hebben uiteraard ook andere experts en educatieve uitgevers gevraagd naar hun visie op ict in de Moderne Vreemde Talen. Wij zijn met name veel dank verschuldigd aan Kees van Eumen, lerarenopleider bij de Hoge School Arnhem/Nijmegen.

De kern van deze bundel wordt gevormd door de portretten van scholen, die op verschillende manieren ict inzetten om hun onderwijs nieuw elan te geven en hun leerlingen te boeien. Het zijn inspirerende voorbeelden voor hun vakgenoten en ze maken duidelijk welke betekenis ict voor kwalitatief goed onderwijs in de Moderne Vreemde Talen kan hebben.

Ferry de Rijcke, coördinerend inspecteur

Theo Muntingh, inspecteur voortgezet onderwijs

November 2002

Inleiding

Deze publicatie maakt deel uit van een serie ict-schoolportretten van de Inspectie van het Onderwijs met als thema ‘stimulerende voorbeelden van het gebruik van ict in de dagelijkse onderwijspraktijk’. Dit portret bevat voorbeelden van het gebruik van informatie- en communicatietechnologie (ict) bij het Moderne Vreemde Talenonderwijs. Wij zijn daarbij op zoek gegaan naar situaties waarin het lukt om didactische doelstellingen beter en effectiever te realiseren, met behulp van ict.

In eerste instantie zijn wij daarvoor te rade gegaan bij het Nationaal Bureau Moderne Vreemde Talen, dat ons het theoretisch kader aanreikte voor het opsporen van stimulerende voorbeelden. De directeur van het NaBMVT, G. Westhoff heeft ook één van de scholen samen met ons bezocht. Verder hebben wij gesproken met een tweetal velddeskundigen, Kees van Eumen, lerarenopleider bij de Hoge School Arnhem/Nijmegen en Ingrid Wijgh, oud-lerarenopleider Moderne Vreemde Talen aan de Vrije Universiteit en inmiddels inspecteur hoger onderwijs. Zij gaven ons een beeld van de stand van zaken bij het gebruik van ict in de scholen. In dat verband zijn wij tevens te rade gegaan bij het Frankrijkinstituut en het Expertisecentrum Duits in Utrecht, waar wij onder meer gesproken hebben met leden van een netwerk van leraren Moderne Vreemde Talen.

Wij hebben uiteindelijk zes scholen bezocht. Daarmee geven wij zeker geen volledig beeld van de mogelijkheden die ict biedt bij het Moderne Vreemde Talenonderwijs. Dat is ook niet het doel van deze serie schoolportretten. Het gaat erom stimulerende voorbeelden te geven van het gebruik van ict in het onderwijs. De portretten lopen wat dat betreft nogal uiteen. Er zitten echte voorlopers bij, maar ook scholen die nog relatief aan het begin staan van hun ontwikkeling. Soms gaat het om enkele aansprekende lessen, soms om een vakontwikkeling in relatie tot schoolontwikkeling. Wij hopen daarmee aansprekende voorbeelden te geven voor scholen in verschillende stadia van ontwikkeling.

Hoewel we ook gezocht hebben naar voorbeelden van ict-gebruik in lessen Moderne Vreemde Talen in het vbo hebben we ons uiteindelijk moeten beperken tot voorbeelden in het algemeen voortgezet onderwijs. Dat was ook wel een beetje te verwachten gezien de traditioneel veel grotere omvang van het Moderne Vreemde Talenonderwijs in het algemeen voortgezet onderwijs. Anderzijds is het toch een teken aan de wand dat het moeilijk bleek voorbeelden in het vbo te vinden. Op dat gebied is nog veel ontwikkeling nodig. Niettemin denken wij dat van de voorbeelden die wij gevonden hebben ook een stimulerende werking uit kan gaan naar het vbo, omdat het gebruik van ict bij de Moderne Vreemde Talen juist veel mogelijkheden in zich draagt voor een praktische didactiek, die juist zo nodig is voor leerlingen in het vbo.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 geven wij een overzicht van mogelijkheden die ict in theorie biedt om verschillende didactische doelstellingen van het Moderne Vreemde Talenonderwijs beter en effectiever te realiseren. Dit wordt gevolgd door een waardering van de gebruiksmogelijkheden op basis van de schoolbezoeken en de gesprekken met deskundigen. Wij denken dat de lezers van dit portret daar veel toegankelijke aanknopingspunten in kunnen vinden voor de eigen ontwikkeling.

Hoofdstuk 2 tot en met 8 bevatten de schoolportretten.

Bijlage 1 bevat een overzicht van voor dit onderwerp relevante internetadressen.

In bijlage 2 doen wij verslag van een bezoek dat we in het kader van onze voorbereidingen brachten aan de BETT, een grote jaarlijkse beurs voor ict in het onderwijs in Londen. Wij geven daar een impressionistisch beeld van wat op dit moment te koop is aan nieuwe producten op het gebied van ict in het Moderne Vreemde Talenonderwijs en recente ontwikkelingen op dat gebied.

De winst van ict bij MVT

Als ondertitel voor deze serie portretten over het gebruik van informatie- en communicatietechnologie (ict) bij het Moderne Vreemde Talenonderwijs in het voortgezet onderwijs hebben wij gekozen voor het motto: “Drinken uit een brandspuit”.¹ Wij hebben voor dat motto gekozen omdat het een goede metafoor is voor de situatie waarin het Moderne Vreemde Talenonderwijs zich bevindt wat betreft het gebruik van ict. Wie zich in die materie verdiept komt onder de indruk van de grote rijkdom aan mogelijkheden die toepassingen van ict bieden. Tegelijk ontstaat een gevoel van onmacht om die toepassingen op een praktisch bruikbare en relevante wijze in te zetten in het onderwijs. Dat zou ook wel eens één van de redenen kunnen zijn, waarom er in de dagelijkse praktijk verhoudingsgewijs zo weinig gebruik gemaakt wordt van de mogelijkheden die ict biedt. Wij kijken met z’n allen naar voorbijrazende treinen, zonder gebruik te maken van de vele mogelijke opstapplaatsen.

De portretten in deze publicatie hebben ten doel een aantal van die ‘opstapplaatsen’ te laten zien. Daarbij hebben we niet gestreefd naar volledigheid. Het gaat er meer om op een exemplarische manier te laten zien dat ‘opstappen’ in een gewone school goed mogelijk is en dat dit leidt tot winst. Als hulpmiddel voor het in kaart brengen van verschillende typen van gebruik hebben wij een matrix ontworpen, die enerzijds uitgaat van typen gebruiksmogelijkheden van ict en anderzijds van toepassingsgebieden in het Moderne Vreemde Talenonderwijs. Wij baseren ons daarbij op de kerndoelen en eindtermen voor de Moderne Vreemde Talen, publicaties van het NaB-MVT² en gesprekken die we met deskundigen hebben gevoerd. Bij onze schoolbezoeken hebben we geprobeerd praktische voorbeelden te vinden en te beschrijven gerelateerd aan de verschillende cellen in de matrix. Hieronder lichten we de verschillende elementen uit de matrix verder toe.

Matrix gebruikstypen

Gebruiks- → mogelijkheden Toepassings- gebieden ↓	Leergang gerelateerde hulpmiddelen	Leergang onafhankelijke hulpmiddelen	Ict als bron voor teksten	Ict als communicatie- middel	Ict als digitale leeromgeving
Lezen/luisteren					
Spreken en schrijven					
Grammatica					
Compenserende vaardigheden					
Kennis van land en volk					

¹ “Technology is developing so rapidly that it can often be difficult or even overwhelming to harness, somewhat like trying to drink water from a gushing fire hydrant” (Warschauer 1997).

² Alessandra Corda en Gerard Westhoff. (Februari 2001) Auto’s met ovale wielen. NaB-MVT, Enschede.

Alessandra Cora en Gerard Westhoff. (November 2001) Surfend talen leren op het web, NaB-MVT, Enschede.

1.1 Gebruiksmogelijkheden

Leerganggerelateerde hulpmiddelen

Ict is leerganggerelateerd als het bestaat uit aanvullend of extra didactisch materiaal. Dat is gekoppeld aan, of is goed te koppelen aan bestaand didactisch materiaal, methodes, boeken of cursussen. Het kan gericht zijn op alle vaardigheden die in het Moderne Vreemde Talenonderwijs aan de orde zijn. Het materiaal wordt – veelal zonder extra kosten – geleverd bij de methode of via koppelverkoop op cd-rom of via internet. Voorbeelden daarvan zijn floppy's/cd-rom's in de kaft van leerboeken, meegeleverd docentmateriaal, multimediale cd-rom's bij taalmethoden.

Vaak gaat het om oefeningen voor idioom of grammatica. Tegenwoordig zijn er ook interactieve toepassingen, waarbij beeld en geluid gecombineerd worden. Een voorbeeld daarvan is te vinden in de les Frans die we zagen in de Daltonscholengemeenschap in Voorburg. Ook zijn er methodesites op Kennisnet in ontwikkeling. In het portret van het Coenecoop College wordt verslag gedaan van de ervaringen met de ontwikkeling en het gebruik van leerganggerelateerde software.

Leergangonafhankelijke hulpmiddelen

Hierbij zijn twee vormen te onderscheiden: het gebruik van algemeen toepasbare software voor onderwijsdoeleinden en specifiek voor het onderwijs ontworpen software. Voorbeelden van de eerste vorm zijn:

- Engelse/Duitse/Franse versies van tekstverwerkers als Word, spellings- en grammaticacontroles in de vreemde taal, elektronische woordenboeken (www.euroglotonline.nl);
- software om met behulp van de computer strips te maken (voor weinig geld te koop geweest bij een groot winkelbedrijf).

Een voorbeeld van de tweede vorm is te vinden op het gebied van bouwstenen-correspondentie. Dit zijn programma's die leerlingen stap voor stap door het schrijfproces leiden, waarbij ook pasklare brokstukken van teksten kunnen worden ingepast. Te denken valt verder aan software voor Web-Quests (zie het portret van College De Klop), toetshulpprogramma's en ook volledige taalcursussen op cd-rom vallen hieronder.

Ict als bron voor teksten

Goed talenonderwijs staat of valt met een voldoende aanbod van gesproken en geschreven taal. Het is daarbij wel mogelijk authentiek materiaal te gebruiken, maar meestal gebeurt dat via het filter van de gebruikte onderwijsmethode en noodzakelijkerwijs betreft het dan meestal teksten uit het verleden. Ict stelt leerlingen en leraren in staat zelf op zoek te gaan naar bronnen, uit verleden en heden. Toepassingsmogelijkheden lopen van zoekopdrachten in het kader van een werkstuk tot een volledige Webquest (internetspeurtocht). Naarmate de aansluitingen beter worden, kunnen ook combinaties van beeld en geluid makkelijker worden toegepast. Denk aan het volgen van een bepaalde zender om er vervolgens een verslag van te laten maken van uitzendingen op een bepaald tijdstip gedurende een bepaalde periode.

Ook modern literatuuronderwijs kan veel baat hebben bij teksten op het net, bij recensies (bijvoorbeeld het vergelijken van twee recensies van een boek) en bij gegevens over de auteurs. Via internet zijn er verder tal van hulpmiddelen bij zoekprocessen: zoekprogramma's als Google, Alta Vista, Ilse, Startpagina's. Zie in dit verband de bijlage met handige internetadressen.

In vrijwel alle portretten zijn voorbeelden van het gebruik van ict als bron te vinden.

Ict als communicatiemiddel

Ict-toepassingen stellen leerlingen in staat achteraf een taal te leren in levensechte situaties. Dan is taal niet alleen maar een vorm, maar krijgt taal een functie voor communicatie- of informatieverwerving. Hierbij wordt ict gebruikt als middel om actief taalgebruik door leerlingen via levensechte situaties te bevorderen.

De belangrijkste middelen hierbij zijn chatten, e-mail en videoconferencing. De meeste toepassingen doen zich hier overigens voor bij het vak Engels maar ook contacten met bijvoorbeeld Tsjechische scholen in het Duits en Franstalige projecten zijn bekend (zie bijvoorbeeld www.iearn.org of het Nederlandstalige www.iearn.nl). Het is wel zaak alles vooraf goed te regelen: scholen vinden, contact maken met leraren in die school, samen beslissen over wat men wil, zorgen voor een goede match qua leerlingenaantallen, etc. Een alternatief is het opvragen van informatie bij instanties. Dit soort opdrachten is echter niet zo makkelijk te maken, terwijl het ook niet altijd meevalt adressen te vinden van instanties die echt informatie hebben liggen en die ook willen opsturen. Zie de ervaringen van College De Klop.

Digitale leeromgevingen

Via internet of cd-rom's kunnen leraren gebruik maken van programma's als Blackboard. Dit soort programma's kunnen leraren helpen hun lessen geheel of gedeeltelijk op te zetten in een digitale leeromgeving. Het biedt de docent bovenal de mogelijkheid materiaal on line ter beschikking te stellen aan leerlingen en cursisten, zodat deze daar onafhankelijk van tijd en plaats mee kunnen werken. Daarnaast is in de meeste leeromgevingen ruimte gemaakt voor een rooster, voor een mededelingenbord en bijvoorbeeld voor een deelnemersoverzicht. De keuze voor een leeromgeving (zoals WebCT, Docent en het Nederlandse Teletop) is sterk afhankelijk van de wensen van de school of docent. De omgeving Blackboard is via Kennisnet gratis toegankelijk en wordt daarom alleen al door veel docenten gebruikt. Gaandeweg ontstaat dan de behoefte aan meer geavanceerde leeromgevingen.

Wij hebben geen scholen bezocht die werken met een digitale leeromgeving, maar het vaklokaal Duits van de digischool (portret Daltonscholengemeenschap) kan zeker als een vorm van een digitale leeromgeving gezien worden.

1.2 Toepassingsgebieden

De hierboven onderscheiden gebruiksmogelijkheden kunnen ingezet worden bij de verschillende elementen van het Moderne Vreemde Talenonderwijs.

Lezen en luisteren

In het traditionele onderwijs zijn leraren voor tekstbronnen gebonden aan hun eigen talenkennis, boeken, geluidsdragers als cd's, audiobanden en tv. Het gebruik van die middelen is veelal tijd- en plaatsgebonden. Het gebruik van ict heeft belangrijke voordelen:

- het aantal bronnen is vrijwel onbeperkt;
- er zijn veel actuele, levensechte teksten en fragmenten beschikbaar;
- bij de keuze van materiaal kan rekening gehouden worden met de beginsituatie van leerlingen;
- als het materiaal aansluit bij de belangstelling van leerlingen motiveert dat en zullen leerlingen een wat moeilijker opdracht voor lief nemen;
- het gebruik van bronnen is niet tijd- en plaatsgebonden. Leerlingen kunnen individueel werken, in groepjes, in de klas, in de mediatheek en thuis.

Leerlingen zullen eerder geneigd zijn de betekenis van een tekst te doorgronden als het onderwerp ze interesseert of als het begrijpen van de tekst een bepaald concreet doel dient. De variatie in didactische werkvormen wordt groter dankzij taalspelletjes die op internet beschikbaar zijn en mogelijkheden om eigen opdrachten te maken bij lees- en zoekopdrachten.

Toepassingsmogelijkheden lopen van zoekopdrachten in het kader van een werkstuk tot een volledige Webquest (internetspeurtocht). Zo bekijken leerlingen van het Johan de Witt College een video over 'Life in the Trenches' om vervolgens een internetopdracht te maken over 'War poets'.

De verschillende portretten overziend is dit één van de meest gebruikte mogelijkheden die internet biedt. Zie bijvoorbeeld de manier waarop de leerlingen van het Dalton in Voorburg na een half jaar Duits hun leesvaardigheid toepassen om informatie over hun favoriete onderwerpen op te zoeken. De leerlingen van het Willem Lodewijk Gymnasium speuren internet af om informatie te verzamelen voor 'Eine Reise durch Deutschland'.

Spreken en schrijven

Spreken en schrijven wordt een vanzelfsprekende activiteit als er een reden is om iets te zeggen of te schrijven. Ict biedt op dit gebied een aantal belangrijke voordelen:

- aan teksten die leerlingen moeten maken kan hulp bij spelling en grammatica gegeven worden, de teksten kunnen voorgestructureerd worden, zodat leerlingen zich vooral kunnen richten op wat ze moeten leren;
- de mogelijkheid tot differentiatie via specifieke oefeningen;
- de mogelijkheid tot individueel werken en individuele feedback;

- combinatie van beeld en geluid;
 - levensechte communicatie via e-mail, chatten en videoconferencing.
- Vooral het portret van het Pieter Nieuwlandcollege laat een aantal mogelijkheden zien op dit gebied.

Grammatica

De geschiedenis van het Moderne Vreemde Talenonderwijs kent een lange tweestrijd tussen de grammatica/vertaalmethode (het gebruik ervan in alledaagse, concrete situaties) en de communicatieve benadering. Corda en Westhoff³ wijzen in dit verband op onderzoek waaruit blijkt dat leerlingen het beste een taal leren op basis van veel communicatie, ondersteund door grammaticaonderwijs. Leerlingen bereiken betere resultaten als ze naast veel 'input' ook grammatica-onderwijs krijgen, maar alleen als dat grammatica-onderwijs gecombineerd wordt met overvloedig taalaanbod⁴. Internet heeft wat dat betreft veel voordelen, zoals: hypertexten (toelichtingen die bij woorden/teksten opgeroepen kunnen worden), links naar grammaticasites en elektronische woordenboeken.

Met behulp van software is het een stuk makkelijker gevarieerde oefeningen te maken. Op internet is trouwens ook een schat aan kant-en-klaar oefenmateriaal beschikbaar. Zie bijvoorbeeld de site van de Digitale school: www.digischool.nl. Voorbeelden van eigengemaakte grammatica-oefeningen zijn te vinden bij de beschrijving van het vak Frans in de Daltonscholengemeenschap en het vaklokaal Duits. Verder bieden veel van de beschreven mogelijkheden doorklikopties naar sites die grammaticale steun bieden.

Compenserende vaardigheden

Ict biedt handige hulpmiddelen bij communicatie als de vaardigheden om te communiceren nog tekort schieten. Spellings- en grammaticacontrole liggen in dit verband voor de hand, maar er zijn ook programma's die leerlingen over de drempel heen kunnen helpen bij het schrijven van brieven. Het wat meer anonieme karakter van communicatie via internet werkt sowieso drempelverlagend voor communicatie. De angst om fouten te maken is wat kleiner en bovendien zijn er goede hulpmiddelen om fouten te voorkomen, zoals het gebruik van een elektronisch woordenboek, schrijfhulpprogramma's en synoniemfuncties. Een aantal van die functies is verenigd in de zogenaamde klikbrief (een ict-middel waarmee je sneller en beter brieven in een vreemde taal kunt maken) die de leraar Duits van de Daltonscholengemeenschap in Voorburg heeft ontwikkeld. Het portret van het Willem Lodewijk Gymnasium laat zien hoe zo'n hulpmiddel kan worden gebruikt.

³ Alessandra Corda en Gerard Westhoff. (Februari 2001) *Auto's met ovale wielen*. NaB-MVT, Enschede.

⁴ Westhoff en Corda spreken in hun brochure "Surfend talen leren op het web" niet over grammatica, maar over "letten op vormen" om daarmee aan te geven dat leerlingen ook zelf structuren in talen kunnen ontdekken.

Kennis van land en volk

Interesse voor land en volk werkt motiverend bij het leren van een vreemde taal en biedt mogelijkheden voor toepassing van geleerde vaardigheden. Leerlingen die zich voor een land interesseren zullen eerder geneigd zijn zich blijvend met een taal bezig te houden, dan wanneer dat niet het geval is. Internet toont zich wat dat betreft een onuitputtelijke bron. Vaak gaat het hierbij om een bijproduct van onderwijsleerprocessen die gericht zijn op de andere vaardigheden. Vooral bij thematische zoekopdrachten op internet leren leerlingen veel over de cultuur van een land. Zie bijvoorbeeld de praktische voorbeelden die gegeven worden van de lessen Duits en Frans op het Willem Lodewijk Gymnasium en de Dalton Scholengemeenschap.

Erg goede voorbeelden van informatie over land en volk, in een taal die leerlingen aanspreekt, zijn te vinden bij het vaklokaal Duits van www.digischool.nl.

1.3 Wat leren we van de portretten?

De portretten leveren geen compleet beeld van wat er allemaal mogelijk is met toepassingen van ict bij het Moderne Vreemde Talenonderwijs. We hebben ons moeten beperken tot enkele voorbeelden die we op korte termijn konden verzamelen. Ze hebben ook niet tot doel een onderzoek te doen naar de effecten van ict-toepassingen op de kwaliteit van het Moderne Vreemde Talenonderwijs.

Toch zijn ons bij het maken van de portretten een aantal dingen opgevallen:

- 1 Er is een enorme overvloed aan toepassingsmogelijkheden, op vrijwel alle aspecten van het Moderne Vreemde Talenonderwijs. Een deel van die toepassingsmogelijkheden is makkelijk en direct inzetbaar. Denk bijvoorbeeld aan leerganggerelateerde software en grammatica-oefeningen gemaakt met behulp van Hot Potatoes. Een ander deel vergt een andere didactiek, die een beroep doet op zelfstandigheid van leerlingen en een overvloedig en functioneel gebruik van de doeltaal als voertaal veronderstelt;
- 2 In vrijwel alle gevallen vraagt toepassing van ict een flinke tijdsinvestering van leraren voordat zij er de vruchten van kunnen plukken. Dat is wellicht de reden waarom vrijwel alle geportretteerde situaties gekenmerkt worden doordat één of meer enthousiastelingen in een school het initiatief genomen hebben om de ontwikkeling op gang te brengen. Zij stoppen daar veel extra tijd en eigen deskundigheid in. De context waarin zij werken is daarbij zeker belangrijk. Bevorderende factoren zijn: een schoolbeleid dat leraren stimuleert zich te ontwikkelen, goede materiële en personele voorzieningen en een goed uitgelijnd ict-beleid;
- 3 Wat toch het meeste opvalt is dat de ontwikkeling op gang komt doordat leraren op een bepaald moment gewoon beginnen met de ontwikkeling op één van de deelgebieden: oefeningen maken met Hot Potatoes, internet zoekopdrachten, informatie over land en volk opzoeken, etc. Van daaruit gaat het balletje dan verder rollen, ook wat betreft de didactische ontwikkeling.

Het bleek overigens niet zo eenvoudig in de schoolpraktijk goede voorbeelden van ict-gebruik bij het Moderne Vreemde Talenonderwijs te vinden. Ook al zijn er veel toepassingsmogelijkheden, kennelijk worden die nog relatief weinig gebruikt.

Dat bleek al bij de evaluatie van de basisvorming in 1997. Maar ook bij recente bezoeken in het kader van regulier schooltoezicht (rst) blijkt dat de ontwikkeling langzaam gaat. Wij denken dat daar verschillende oorzaken voor zijn:

1 Samenhang met didactische ontwikkeling

Bij de evaluatie van de basisvorming bleek dat de ontwikkeling in scholen achterblijft wat betreft het gebruik van de doeltaal als voertaal, variatie in werkvormen, computergebruik, activerende werkvormen en interne differentiatie. Ervaring met regulier schooltoezicht wijzen in dezelfde richting (zie Onderwijsverslag 2001). Wat opviel bij de schoolbezoeken is dat leraren die zoeken naar toepassingsmogelijkheden van ict zich ook op de andere gebieden in positieve zin onderscheiden. Didactische ontwikkeling en ict-ontwikkeling ondersteunen elkaar. Ict-ontwikkeling stimuleert het denken over hoe leerlingen het beste begeleid kunnen worden bij hun leerproces en omgekeerd;

2 Het keuzeprobleem

De beschikbare tijd voor ontwikkeling en vernieuwing is beperkt en kan maar één keer gebruikt worden. Wat dat betreft hebben veel leraren en scholen een keuzeprobleem. Vaak wordt dan gekozen voor werkverdeling. De één richt zich op methodenkeuze, de ander op het nieuwe pta (programma van toetsing en afsluiting), of het maken van een studiewijzer en weer een ander op ict-ontwikkeling. De laatste heeft dan nog een extra keuzeprobleem. Er zijn zoveel toepassingsmogelijkheden dat het moeilijk is overzicht te krijgen en te houden en er dan bovendien een verstandige keuze in te maken, gezien de beschikbare tijd. De leraren die wij spraken kiezen er in die situatie meestal voor op een rijdende trein te springen en vaak blijkt dat een goede strategie. De meeste ontwikkelingen hebben een olievlekwerking. Ze openen de weg naar andere toepassingsgebieden en voor andere collega's;

3 Schoolorganisatie

Hoewel veel van de ontwikkelingen die wij tegenkwamen lijken te steunen op individuen blijkt de context waarin zij functioneren belangrijk. Op veel scholen zijn die wat betreft didactische ontwikkeling niet gunstig. Uit de evaluatie van de basisvorming bleek dat sectiebeleid zich vaak beperkt tot afspraken over leerstof en toetsen. Het komt veel minder voor dat leraren afspraken met elkaar maken over vakdidactiek en elkaar daar ook op aanspreken. Dat leidt er toe dat veel leraren er, wat betreft vakdidactische ontwikkeling, alleen voor staan en zelf het wiel moeten uitvinden ook wat betreft ict-toepassingen.

De schoolleiding (inclusief de ict-coördinator) kan hierbij een belangrijke rol spelen door kleine experimenten mogelijk te maken en collega's van voorlopers te stimuleren aan te sluiten en ervaringen te delen.

Dalton-Vatel Scholengemeenschap in Voorburg

www.dalton-vatel.nl

“Gewoon beginnen”

Robbert en Paul (tweede klas havo/vwo) zijn bezig met het maken van een website. Zij hebben gekozen voor het thema Formule 1. Zij zijn fan van Michael Schumacher en realiseerden zich ineens dat hij een Duitser is. Zij willen het één en ander vertellen over Schumacher, teams, auto's en circuits. Zoals veel leerlingen geven zij aan dat zij al het werk samen willen doen. Enkele leerlingen maken wel een verdergaande werkverdeling en planning: plaatjes zoeken, typen, overleg, etc. Het plan van aanpak wordt besproken met de leraar en daarna goedgekeurd.

Als de leerlingen een eind op weg zijn vullen ze een formulier in om de tussenstand op te maken. Daarop staan vragen over wat moeilijk was en wat makkelijk ging bij de verschillende onderdelen van de opdracht en wat ze er van vinden. Paul schrijft daarin dat hij nu meer weet over het werken met Front Page. Informatie in het Duits schrijven gaat volgens hem redelijk met behulp van het elektronische woordenboek www.euroglotonline.nl. De samenwerking verliep goed en hij denkt dat hij zowel 'goed Duits' heeft geleerd, als 'goed met de computer' heeft leren werken.

Mondeling vult hij aan dat het wel erg leuk is dat anderen straks de site kunnen raadplegen.

Vanzelfsprekend in deze tijd zijn er ook leerlingen die ervaring hebben met het maken van websites en dat is te zien ook. Op die websites zie je van alles bewegen.

2.1 Karakteristiek van de school

De Dalton-Vatel Scholengemeenschap in Voorburg en Den Haag is een school voor vbo, mavo, havo, atheneum en gymnasium. De school heeft twee vestigingen. Een vestiging voor vbo in Den Haag en een vestiging voor mavo, havo en vwo in Voorburg. Deze school heeft 934 leerlingen. De school maakt in opzet en inrichting serieus werk van de principes van het Dalton-onderwijs. Veel leerlingen en ouders kiezen om die reden bewust voor deze school. De school is gehuisvest in een mooi, ruim gebouw met leerlingvriendelijke voorzieningen. De school in Voorburg heeft een tweejarig heterogene brugperiode, met dien verstande dat in het tweede leerjaar de leerlingen in een mavo/havo- en een havo/vwo-stroom worden ingedeeld. Wij bezochten lessen Frans en Duits op de locatie in Voorburg.

De internetsites

Een bezoek aan lessen Duits en Frans op de Dalton-Vatel Scholengemeenschap in Voorburg is eigenlijk ook een bezoek aan de internetsites voor deze vakken. De sites voor Frans en Duits voor deze vakken bevatten voor iedere klas, studiewijzers, programma's met hulpmiddelen die leerlingen kunnen downloaden en computermodules met oefeningen en/of links naar sites die gebruikt kunnen worden bij het leren en onderwijzen. De Daltonsite www.dalton-vatel.nl/duits is voor de leerlingen van de school bedoeld. Het vaklokaal Duits van de Digitale School, www.digischool.nl/du is voor landelijk gebruik bedoeld.

Paul Goossen, leraar Duits van het Dalton-Vatel is sinds 1997 tevens de redacteur van dit prachtige vaklokaal Duits van www.digischool.nl. Het vaklokaal is één van de vaklokalen op de website van de Digitale School en als zodanig één van de beste vormen van good practice voor het gebruik van ict bij het Moderne Vreemde Talenonderwijs. De Digitale School is een stichting, die sinds 1995 het leren via internet op middelbare scholen wil bevorderen. De stichting werkt op non-profit basis met vrijwilligers, merendeels docenten en studenten, die elk in eigen verantwoordelijkheid hun vaklokaal inrichten.

Wie de leerlingen- en lerarensite op de startpagina van het vaklokaal Duits aanklikt krijgt toegang tot zeer veel, direct in de klas toepasbaar, materiaal. Het loont de moeite om daar eens rustig te kijken.

Via deze site worden leerlingen, docenten en belangstellenden zo uitvoerig mogelijk geïnformeerd over de Duitse taal en cultuur, waarbij de nadruk op taal, kennis van land en volk en geschiedenis ligt. Daarnaast is het de bedoeling dat deze site als een stuk gereedschap in de lessen Duits dient, voor zowel leerlingen als docenten. Daarvoor maakt Paul Goossen veel weboefeningen, die leerlingen kunnen gebruiken. Tenslotte is het de bedoeling dat de site als een soort wegwijzer dient voor andere plaatsen op het internet, waar dezelfde doelen worden nagestreefd.

De toonzetting is informeel, waarbij Paul Goossen er naar streeft veel informatie in het Nederlands ter beschikking te stellen. Het gaat om informatie, die op andere plaatsen op het Nederlandstalige internet niet te vinden is. Daarvoor gebruikt hij behalve eigen ervaringen en materialen allerlei officiële bronnen en werkt die informatie uit naar informatief en leesbaar Nederlands op het niveau van 12-18-jarigen zonder voorkennis. Omdat het vaklokaal een eenmanswinkeltje is, gaat dit langzaam, maar gestaag voort. Vooral in de vakanties worden er geheel nieuwe onderdelen aan de site toegevoegd.

Goossen is – waarschijnlijk net als velen – begonnen met het maken van een lijst met links. Veel meer informatie dan wat links in het internetcollege en de eerste uittreksel-sites was er niet te vinden voor Duits. De twee grootste projecten zijn behalve de meer dan 80 on-line-oefeningen, de geschiedenis van Duitsland (is nu tot 1945 gevorderd) en het Duitsland-ABC, voorheen 'Rare jongens, die Duitsers' geheten. De site is inmiddels zo'n 130 MB. aan teksten en plaatjes groot, en omvat nu 945 pagina's. Niet alleen de inhoud, ook het uiterlijk van het vaklokaal wordt regelmatig veranderd. Gaandeweg is er ook meer 'techniek' op de achtergrond gekomen: cookies, Javascripts en PHP.

Sinds het cursusjaar 1997/1998 werkt de beheerder samen met zoveel mogelijk instanties en organisaties die in Nederland iets met Duits en de Duitse cultuur te maken hebben. Zo verzorgt hij ook de websites van de didactische werkgroep 'Deutsch macht Spaß' (www.deutschmachtspass.de) en sinds twee jaar de website van de Duitse Bibliotheek Den Haag (www.deutschebib.de). Sinds begin 2000 maakt hij ook de website van de community Duits, een gezamenlijk project voor docenten van Kennisnet/De Digitale School.

In april 2000 won het vaklokaal Duits het Europees talenlabel voor innovatieve projecten in het Vreemde Talenonderwijs. In februari 2001 verkreeg deze site van de sectie Duits van de Vereniging Levende Talen de Zwaantje-Prijs voor niet-commercieel, vernieuwend lesmateriaal dat een aantoonbare bijdrage levert aan de verdere ontwikkeling van het vak Duits in het voortgezet onderwijs. Zie het artikel in het Levende Talen Magazine (2001, nr.3).

Sinds 25 augustus 1997 houdt een teller het aantal bezoekers op de openingspagina bij. In dat jaar waren er 1.804 bezoeken. In 2001 waren dat er 66.768.

2.2 Wat gebeurt er?

Website maken in het Duits

Klas 2A1 heeft de opdracht gekregen om een website in het Duits te maken.

De leerlingen hebben in dit schooljaar voor het eerst het vak Duits, dat voor drie uur op het lesrooster staat, twee lesuren en een Daltonuur. De leerlingen in de tweede klas zijn gegroepeerd in twee stromen. Een mavo/havostroom en een havo/vwostroom. Klas 2A1 is een havo/vwoklas.

De leraar Duits van 2A1, Paul Goossen, heeft voor deze opdracht een periode van vier weken (twee uur per week) uitgetrokken. De opdracht in deze vorm is nieuw. Hij heeft hem de afgelopen weken zelf ontworpen en wil hem nu in klas 2A1 uitproberen. Dat doet hij wel vaker met nieuwe opdrachten. Deze opdracht maakt geen deel uit van het onderwijsprogramma zoals de methode die voorschrijft. Dat er toch voldoende tijd vrij gemaakt kan worden voor deze lessen komt doordat de klas voor ligt op schema. Dit is mede te danken aan een goede, doelgerichte planning van het onderwijs en het gebruik van de computer bij de lessen. Bovendien leren leerlingen toe te passen wat ze de afgelopen periode hebben geleerd.

De bedoeling is dat leerlingen leren een eigen website te maken met Duits als voertaal. Wat ze aan Duits hebben geleerd, kunnen leerlingen toepassen via het raadplegen van sites op internet en het schrijven van eenvoudige teksten. Ze leren te plannen doordat ze zelf een plan van aanpak moeten maken voor de lessen. Ook op ict-gebied leren ze het een en ander: het zoeken van informatie, gebruik van een elektronisch woordenboek, downloaden van plaatjes, tekstverwerking. Samenwerking is bij de opdracht een expliciet doel. De leerlingen doen de opdrachten in tweetallen. Reflectie vindt plaats aan de hand van feedback op het plan van aanpak, op een formulier voor de tussenstand en via een eindbeoordeling.

Na een korte mondelinge uitleg in het eerste lesuur gaan de leerlingen aan de slag. De uitleg kan kort zijn, omdat de opdracht op twee A-viertjes is uitgewerkt, inclusief stappenschema en opzet van de cijferberekening. Het resultaat zal worden beoordeeld op de kwaliteit van het Duits (toepassen wat je al kunt) (40%), het uiterlijk (10%), de planning (30%) en de samenwerking (20%). Op een drietal pagina's wordt verder uitgelegd hoe een website werkt, hoe je tekst kunt wijzigen en hoe je plaatjes kunt toevoegen.

Na bestudering van de uitleg beginnen de leerlingen met het maken van een plan van aanpak op een geel stencil dat Paul Goossen heeft voorbereid. De leerlingen vullen hun namen in, de titel van de website, de motivering van het onderwerp, vier dingen die ze over het onderwerp willen vertellen, websites die ze willen gebruiken en de taakverdeling. Het plan van aanpak wordt besproken met de leraar en daarna goed-gekeurd.

Een willekeurige greep uit de onderwerpen: 'Sport in Deutschland', 'Araber', Bach, Berlijn, Harry Potter, 'Der Herr der Ringe'. Uit de motiveringen blijkt dat de leerlingen vrijwel allemaal "echt iets met de onderwerpen hebben" en dat is precies wat Paul Goossen beoogt. "Taal is op zichzelf een dode huls, die alleen maar zinvol wordt als je de taal ergens voor kunt gebruiken". De leerlingen willen in een andere taal iets vertellen over een onderwerp dat hen aanspreekt. Doordat ze dit doen in het format van een website kunnen anderen het resultaat zien en dat motiveert.

Als het plan van aanpak gereed is krijgen de leerlingen een diskette met daarop een lege webpagina. Goossen heeft daarbij gebruik gemaakt van Front Page omdat dit programma hem in staat stelt het werk te structureren en leerlingen daardoor niet te veel tijd kwijt zijn met de techniek van het maken van een webpagina. Links op de pagina staan de mappen met uitleg en plaatjes en de onderwerpen die de leerlingen moeten vullen: de opening, inleiding, uitleg, links en "wij over ons".

Als de leerlingen een eind op streek zijn vullen ze een formulier in om de tussenstand op te maken. De samenvatting van de tussenstand, die Paul Goossen gemaakt heeft, geeft een beeld van wat de leerlingen denken geleerd te hebben. Tienmaal geven ze een onderwerp aan dat met het leren van Duits te maken heeft: Duits in de praktijk toepassen, zinnen maken in het Duits, teksten begrijpen, vertalen, schrijven, meer Duits leren over je onderwerp, veel nieuwe Duitse woorden. Negen maal heeft het antwoord betrekking op ict-vaardigheden als een website maken en informatie zoeken. Vier leerlingen noemen samenwerken. Twee leerlingen vonden het wel een beetje overbodig: ze hebben al genoeg te doen in de lessen, maar "vinden het wel geinig hoor". En dat is te zien aan de fraaie website die ze hebben gemaakt (zie www.dalton-vatel.nl/duits).

In zijn eigen evaluatie op grond van de tussenstand geeft Paul Goossen zijn voorlopige conclusies:

- het zoeken van goede Duitse websites over het onderwerp is niet altijd eenvoudig. Leerlingen kunnen met zoekmachines niet bijzonder goed overweg (Nederlandse woorden intikken in een Duitse zoekmachine bijvoorbeeld);

- het verwerken van Duitstalige informatie is voor een aantal leerlingen erg moeilijk. Zij hebben niet altijd het geduld om het (moeilijke) Duits op zo'n Duitstalige website te 'ontcijferen' (kost veel energie) en grijpen daarom graag terug op eigen informatie.
- de techniek levert geen grote problemen op;
- jongens met een 'grote mond' op computergebied maken vaak de meeste technische blunders ('bluff yourself a way into computers'), omdat ze er eigenlijk geen verstand van hebben;
- het zoeken van plaatjes gaat erg gemakkelijk;
- laat leerlingen echt nooit een diskette 'los' bewaren. Het aluminiumschuifje wordt verbogen in hun rugzakken, waardoor de diskette kan blijven haken in de computer en de systeembeheerder letterlijk de computer uit elkaar moet halen om de diskette te redden. Breek bij twijfel het schuifje er af, de diskette doet het dan nog gewoon. De opdracht, de instructies, de evaluatieformulieren en de websites zelf, zijn 'ter inspiratie' te vinden op: <http://www.dalton-vatel.nl/duits> (klik op Dalton Duits Web).

In de matrix opgenomen in hoofdstuk 2 zouden we deze les het beste kunnen onderbrengen bij de karakteristieken: 'ict als bron' en 'leergang onafhankelijke software (Front Page)' en bij de vaardigheid 'lezen', 'schrijven' en 'informatie'.

Duits in de bovenbouw

Tussen de bedrijven door is er tijd voor een gesprek met leerlingen van V6. Het is een groep leerlingen die verantwoordelijk is voor de schoolkrant op internet met de naam 'Brandpunt'. Deze krant heeft onlangs een prijs gekregen voor de beste schoolkrant-website in Nederland, een initiatief van de UvA en de Hogeschool van Amsterdam. Zij vertellen over hun ervaringen met het gebruik van ict bij de Moderne Vreemde Talen. Omdat er in de school verschillen zijn tussen leraren in de mate waarbij ict wordt gebruikt kunnen zij ook goed vergelijken. Zij hebben met name in de tweede en derde klas regelmatig gebruik gemaakt van oefeningen die te vinden zijn op de leerlingensite voor Duits. Ze hebben die oefeningen gebruikt voor het leren van grammatica, leren brieven schrijven, en om zichzelf te overhoren. Ze herinneren zich bijvoorbeeld oefeningen die Paul Goossen gemaakt heeft voor sterke en zwakke werkwoorden. (*Dit is een voorbeeld van leergangonafhankelijke software ten behoeve van grammatica*). Zij vinden dat de kennis dankzij die oefeningen beter blijft hangen dan via de oefeningen met een multiplechoicekarakter. Doordat de oefeningen met hints werken word je gestimuleerd na te denken. Bovendien zijn er verschillen in moeilijkheidsgraad: hoe beter je de stof beheerst hoe moeilijker de oefening wordt. Bij een meer traditionele aanpak met oefeningen uit het boek, moet je veel meer schrijven; dat kost veel meer tijd, terwijl je eerder geneigd bent direct naar het goede antwoord te kijken.

Met veel waardering spreken zij over twee andere mogelijkheden die leerlingensite biedt: de 'klikbrief' en het stappenplan naamvallen. (*Dit zijn voorbeelden van ict-gebruik in het kader van compenserende vaardigheden en grammatica. Het hoofdstuk over het Willem Lodewijk Gymnasium beschrijft hoe daar de 'Klikbrief' wordt gebruikt*). "Dat stappenplan werkt als een tierelier", aldus Thomas van Zijl. In V6 is dat allemaal

wel een beetje verleden tijd, al gebruiken ze nog wel eens de ‘Spick-O-Thek’, een verkorte grammatica voor Duits.

De naamvalmachine

Op de site van het vaklokaal Duits is ook de naamvalmachine te vinden. Via vragen kan de leerling er zelf achter komen wat de naamval is. Zo ben je niet meer alleen afhankelijk van je geheugen om de juiste naamval te kunnen vinden. Daarmee voldoet het onderwijsprogramma ook aan een deel van het examenprogramma: het leren gebruiken van hulpmiddelen.

Frans, klas 2

Achter in de mooie grote aula van de locatie Voorburg van de Dalton Scholengemeenschap is onder het balkon ruimte gecreëerd voor een computerlokaal. Ook het Dalton-Vatel moet woekeren met de ruimte die er is. Ideaal is de oplossing niet. De school heeft een flink deel van de aula voor deze voorziening moeten inleveren. Aanvankelijk was de ruimte vooral bedoeld voor de bovenbouw, maar naarmate leraren steeds vaker ict willen gebruiken voor hun lessen, klagen de leerlingen in de bovenbouw erover dat de ruimte vaak is gereserveerd voor lessen. Zo ook vandaag, voor een les Frans. Achter een lange wand met veel glas bevinden zich voldoende werkplekken voor een hele klas. Dankzij de glaswand is goed te zien wie er werken, ook als er geen leraar met een klas van de ruimte gebruik maakt. De ruimte zelf is niet ideaal voor een les, nogal krap door de vreemde langwerpige vorm van het lokaal, maar de leerlingen hebben er verder weinig last van.

Maurice Visser geeft Frans in de onderbouw. Hij is nog in opleiding, maar hoopt die dit jaar af te ronden. Nog maar een paar jaar geleden was hij leerling van deze school en dat is hem zo goed bevallen dat hij besloot leraar te worden. Gestimuleerd door o.a. zijn collega Paul Goossen maakt hij veel gebruik van ict voor de vormgeving van zijn lessen. Hij gebruikt daarvoor programma's als Hot Potatoes en Front Page.

Hot Potatoes is leuk omdat je er goed oefeningen mee kunt maken bij het boek.

Het ziet er aantrekkelijk uit, leerlingen kunnen cognitieve handelingen (geheugentraining) combineren met materiële handelingen (woorden verplaatsen met de muis). Dat motiveert en helpt bij de concentratie.

Op de leerlingensite voor Frans is van alles te vinden dat hij gemaakt heeft: studiewijzers, invulformulieren voor boekverslagen, diagnostische toetsen, opdrachten voor het schrijven van brieven met behulp van de klikbrief die ook bij Duits wordt gebruikt. De leerlingen zoeken na binnenkomst direct hun plaats achter de computers. Maurice Visser legt uit, dat ze vandaag oefeningen gaan maken bij een hoofdstuk uit het boek: “en sla de luisteroefening over, want ik heb gemerkt dat alles dan vastloopt”.

Ict-gebruik gaat zo nu en dan met vallen en opstaan.

De oefeningen zijn gemaakt met Hot Potatoes. Leerlingen moeten vragen beantwoorden via het verschuiven van woorden in blokjes of het invullen van gaten in een voorgedrukte tekst. Als ze een woord niet weten kunnen ze een hint vragen, bijvoorbeeld in de vorm van een eerste letter, maar dat kost dan wel punten.

Na zes keer proberen komen leerlingen erachter dat het niet “Il est six degrés” is, maar “Il fait six degrés”.

Het programma kijkt zelf na en dat scheelt tijd volgens de leerlingen, die er heel intensief mee bezig zijn. Per hoofdstuk gaat Maurice Visser één keer met zijn klassen naar het computerlokaal. “Je ziet ze ervan leren. Als de score 66% of lager is moeten ze het opnieuw doen.” Dat leidt tot een hogere beheersingsgraad dan wanneer ze uit het boek leren. De leerlingen vinden het plezierig door de computer te worden overhoord: “Leren is niet alleen woordjes in je kop stoppen, maar ook ermee oefenen en dat wordt dan meteen nagekeken.”

Zo ook met een uitspraakoefening. De leerlingen krijgen een dialoog voorgeschoteld. Die lezen ze door met de opdracht, waarbij ze goed kijken naar bepaalde punten m.b.t. uitspraak. Daarna luisteren ze naar de dialoog en gaan ze na wat ze fout hebben gedaan. Daarna oefenen ze nog een keer.

Ze doen dit soort oefeningen ook thuis en vertellen dat het erg helpt als de oefening in de klas wordt nagespeeld. “Dan weet je wat je te wachten staat”. De cijfers waren bij de mondelinge overhoring duidelijk hoger door oefenen in de klas. “Tja, als je dat niet doet is dat natuurlijk wel je eigen probleem”, zegt één van de leerlingen.

De leerlingen vertellen enthousiast over een heel bijzonder manier van toetsing via het zogenoemde Taaldorp. In de aula van de school worden dan situaties uit het dagelijks leven geënceneerd. Leerlingen lopen langs de verschillende oefenplekken, waar ze met voorbijgangers (studenten van de hogeschool, Franstaligen en bovenbouwers) hun gespreksvaardigheid kunnen oefenen: de weg vragen, de tijd vragen, consumpties bestellen, etc. Ze kunnen zich daarop voorbereiden met behulp van o.a. de site www.dalton-vatel.nl/frans/taaldorp.

We zagen in deze les voorbeelden van leerganggerelateerde software, in dit geval gemaakt door de leraar zelf met behulp van software, waarmee digitale leeromgevingen kunnen worden gemaakt. De oefeningen werden vooral gebruikt voor het leren van grammatica, luisteren en spreken.

2.3 Bevorderende en remmende factoren

Materieel

De Dalton-Vatel Scholengemeenschap mag dan al jaren actief zijn op ict-gebied, wat betreft de ict-infrastructuur is het een vrij normale school. Er zijn twee computerlokalen, waarvan er één tevens dienst doet als vrij-toegankelijke computerruimte voor leerlingen van de bovenbouw. Dat is echter alleen mogelijk als de ruimte niet gereserveerd is voor lessen. In dit lokaal staan 32 multimediale computers met internetverbinding. In het oude computerlokaal staan 35 computers. Specifiek voor de exacte vakken staan er zes computers in een patio vlakbij die lokalen. Verder staan er vier bij Aardrijkskunde, drie bij Wiskunde en twee in de bibliotheek. De lerarenkamer is voorzien van vijf computers.

De school heeft een systeembeheerder. De ict-coördinatie is verdeeld over drie personen, die elk een aantal vakken onder hun hoede hebben. De school is aangesloten op Kennisnet.

Wensen zijn er natuurlijk wel. Naarmate leraren meer ict gaan gebruiken wordt de druk op de voorzieningen groter. Er zijn volgens de leerlingen onvoldoende werkplekken om in tussenuren gebruik te kunnen maken van computers. Aparte werkplekken voor leraren zijn er onvoldoende. De leraren Moderne Vreemde Talen zouden graag kunnen beschikken over een lokaal waar leerlingen in groepjes van vier, gebruik zouden kunnen maken van computers voorzien van koptelefoons.

Onderwijskundig

Zowel Paul Goossen als Maurice Visser geven aan dat het Daltonkarakter van de school een bevorderende factor vormt. In de Daltonvisie op leren moeten leerlingen leren keuzes te maken. De keerzijde van die medaille is dat planning en begeleiding dan duidelijk en goed geregeld moeten zijn. Ict is daarbij een zeer goed hulpmiddel. Het klimaat op deze school heeft naar hun gevoel geleid tot een goede combinatie van ruimte geven en sturen. Dat geldt ook voor de leraren. Binnen de afspraken op school en sectieniveau is er behoorlijk wat ruimte voor ontwikkeling. Die ruimte is nodig om bijvoorbeeld in klas 2A1 te kunnen experimenteren met zoiets als een website maken. Zeer bevorderend is ook dat de school al een lange traditie kent van initiatieven op ict-gebied. De Dalton-Vatel scholengemeenschap is destijds om die reden dan ook uitgekozen als één van de ict-voorhoedescholen. Op deze school is door Fred Capel en Erik Verhulp de basis gelegd voor wat nu de Digischool is. Paul Goossen is om die reden in 1997 ook op deze school gaan werken. Vanuit zijn werk voor de digitale school runt Goossen voor Kennisnet de community Duits en is hiervoor zes klokuren per week gedetacheerd.

Voor de toekomst staan plannen op stapel voor een project om een digitale leeromgeving voor de school te ontwikkelen. Een heel belangrijke factor, zo niet de belangrijkste, blijft toch de inzet van individuele personen. Wil je dit soort dingen kunnen ontwikkelen dan moet je beschikken over tijd, experimenteerlust en een duidelijke visie op het onderwijs. Zowel Paul Goossen als Maurice Visser steken veel vrije tijd in ict-ontwikkeling en ze hebben daar ook plezier in. Niet onbelangrijk is daarbij de visie die zij hebben op onderwijs in het algemeen en op het Moderne Vreemde Talenonderwijs in het bijzonder. Van de hand van Paul Goossen verschenen onlangs twee stukken waarin hij zich een duidelijk voorstander betoont van Doeltaal = Voertaal en van een professionele ontwikkeling van het leraarschap. (zie Levende Talen Magazine, maart 2002).

2.4 Hoe gaat het verder?

Voorlopig gaan beide leraren door op de ingeslagen weg. Hun uitgangspunt daarbij is dat leerlingen iets met de taal moeten kunnen doen. Taal krijgt pas zin als je ermee kunt communiceren en je er toegang mee krijgt tot de kennis over een land en volk.

Leerlingen moeten plezier in de taal krijgen. Vandaar dat er ook zoveel over land en volk op de site van het vaklokaal Duits staat, in een taal die leerlingen aanspreekt, ook in het Nederlands. Van belang is verder onderwerpen te zoeken die leerlingen interesseren en/of grappig vinden. Humor is een belangrijk middel. Niet voor niets is Goossen ook voorzitter van de Vereniging Van Vrolijke Leraren Duits.

Als belangrijke voordelen van ict in het talenonderwijs zien de leraren tijdwinst en structurering van leerprocessen. Leerlingen leren hun eigen leerproces te plannen. Ze kunnen zelf beslissen of ze vandaag of morgen een toets gaan maken. Ict doorbreekt de beperkingen van de één-op-één begeleiding. De programma's geven sneller en intensiever feedback dan wat normaal in de les kan. Voor het Moderne Vreemde Talenonderwijs zijn de interactieve toepassingen een groot voordeel. Geluid bij teksten, de mogelijkheid om hints te geven, hypertext (de vertaling kan met een muisklik gevonden worden), etc. De verwachting is niet dat de leerresultaten direct beter zullen worden, maar mogelijk zullen wel meer leerlingen de talen interessant blijven vinden en er voor kiezen.

Het Willem Lodewijk Gymnasium in Groningen

www.wlg.nl

“Op de trein springen en af en toe even op de rem”

Over het invoeren van computers in het dagelijkse onderwijs kun je ingewikkelde beschouwingen houden en visionaire vergezichten geven. Het Willem Lodewijk Gymnasium blijft graag met beide benen op de grond. Allerlei persoonlijke initiatieven van docenten met ict worden nu meer dan ooit gekoesterd onder het motto: “Wij willen gewoon nuttige dingen met de computer doen.”

3.1 Karakteristiek van de school

Het Willem Lodewijk Gymnasium (WLG) is een zelfstandig, categoriaal, christelijk gymnasium waar een brede opleiding van voorbereidend wetenschappelijk onderwijs kan worden gevolgd. Voor alle leerlingen is de klassieke vorming in de opleiding geïntegreerd. Het gymnasiale karakter van de school komt ook tot uiting door het accent op cognitieve prestaties, door een breed aanbod van vakken en een cultureel programma binnen en buiten de lessen. Wat betreft inhoud en didactiek stelt de school zichzelf de hoogste eisen, als best mogelijke voorbereiding op de latere vervolgopleiding van de leerlingen.

De school is gestructureerd in twee fasen. In de onderbouw volgen alle leerlingen hetzelfde brede programma met een duidelijk accent op de taalvorming. In de bovenbouw omvat het programma een uitgebreid gemeenschappelijk deel dat alle leerlingen volgen, en daarnaast een profieldeel en een beperkt vrij deel. Voor de gymnasiast hoort één der klassieke talen en het vak Klassieke en Culturele Vorming (KCV) tot het verplichte deel van de opleiding evenals, op het WLG, het vak Godsdienst. Op dit moment heeft de school ongeveer 420 leerlingen.

In het kader van dit portret hebben wij een dag meegelopen met docenten Duits, Grieks en Frans en hebben we een klein stukje geschiedenisles meegemaakt. De lessen Grieks en Geschiedenis moeten ons een completer beeld geven van de manier waarop de school ict in de breedte probeert in te voeren.

3.2 Wat gebeurt er?

Een les Duits

In het Duits stelt Erwin de Vries in klas 3B het ‘hoge’ bezoek van vandaag voor. Nadat de proefwerkcijfers zijn voorgelezen, gaat de klas van 26 leerlingen naar het computerlokaal met een instructie op papier: “Eine reise durch Deutschland:

mit Mausclicks von der Nordsee an die Alpen". Op de eigen website van de docent (te bereiken via <http://members.home.nl/ek.de.vries> of via www.wlg.nl) kunnen de leerlingen de opdracht ook digitaal vinden. Om de opdracht uit te voeren worden diverse vaardigheden geoefend. Je moet een Duitse tekst begrijpen, je moet de juiste links kunnen vinden op internet en je moet een beetje kunnen samenwerken. Want in de groep blijkt een levendige 'handel' in juiste antwoorden te ontstaan. Maar dan in de goede zin van het woord: leerlingen helpen elkaar en wisselen wonderlijke ervaringen en zoekresultaten uit. Ze zijn allemaal zonder uitzondering gemotiveerd en hard bezig. Een enkeling doet het alleen, de meesten zijn met z'n tweeën bezig. Als je het ze vraagt zeggen ze dat ze het wel leuk vinden, dat "rommelen (iemand gebruikt een ander woord) met internet". Een ander antwoordt op de vraag: "Wat leer je ervan?" "Niet veel." Weer een ander zegt: "Het is een echte opdracht, die je in de praktijk ook zou kunnen tegenkomen." Of: "Erg praktisch, je leert echt Duits te lezen." De docent loopt rond en helpt hier en daar, vooral als een opdracht niet helemaal duidelijk is of als een bepaalde link op internet niet direct tot het gewenste antwoord leidt. De leerlingen moeten de opdracht verder thuis uitwerken (van deze leerlingen heeft iedereen thuis wel internet). Maar: "Niet langer dan een kwartier inbellen thuis, anders kost het te veel geld."

In de matrix in hoofdstuk 2 zouden we deze les het beste kunnen onderbrengen bij de karakteristiek: ict als bron, bij de vaardigheid 'lezen' en 'informatie'. Tegelijk kan de site van Erwin de Vries ook als een 'digitale leeromgeving' gelden. Hij vertelt ons nog dat hij aan het einde van de derde klas met het project Sprachdorf een gedichtenwedstrijd organiseert. Commentaar van leerlingen hierop is te vinden op <http://books.dreambook.com/erwinkdevries/sprachdorf.html>.

Een portie geschiedenis

Bij Wim Plas mogen we even kijken naar een klassikale les over Indonesië. Hij gebruikt daarbij een beamer die aan het plafond is opgehangen (een krijgertje van een grote firma) om zijn PowerPointpresentatie te kunnen tonen. In de klas is het donker, maar de leerlingen zijn geïnteresseerd aan het luisteren en kijken. Tijdens de presentatie kan de docent vrij gemakkelijk verschillende bronnen gebruiken: een stukje video, een geluidsfragment, een foto. Hiermee structureert hij de informatie die hij wil geven. Hij wijst de klas op bronnen op internet over dit onderwerp (een begrippenlijst Nederlands-Indië en een site van een geschiedenisleraar, waarbij hij ook aangeeft hoe leerlingen met zo'n bron moeten omgaan: "Let op de bevooroordeeldheid op de site!"). Dat hij ook verder 'ict-minded' is bewijst hij door een e-maillijst te gebruiken om de leerlingen een lijstje met relevante site-adressen te sturen.

Al met al was dit een leuk voorbeeld van een les waarin de klassieke vorm van frontaal klassikaal ondersteund wordt door functioneel gebruik van nieuwe media.

Een les Frans

In 5 gymnasium geeft Jacqueline de Nooy een les in het computerlokaal. Op het programma staat een tweetal ict-opdrachten die in de methode 'Libres Services' van Thieme staan. Bij de eerste opdracht moet op de site van Pariscope,

<http://www.pariscope.fr>, het Théâtre de la Huchette worden opgezocht. Daarover moeten wat vragen worden beantwoord. Verderop in het boek staat een tweede opdracht. Met behulp van een drietal zoekmachines moeten gegevens over L'Arche de la Défense worden opgezocht. De zoekmachines moeten vervolgens ook vergeleken worden. Het computerlokaal is stampvol. 30 leerlingen uit de vijfde klas gaan met de opdrachten aan de slag, een vijftal andere leerlingen mag ook aanschuiven. Het blijkt een groepje computerexperts te zijn die voor de school ict-klusjes doen. De les zelf verloopt behoorlijk gelijk met de vorige les Duits, zij het dat de leerlingen met een duidelijk moeilijker opdracht bezig zijn en dat de docente eerlijk toegeeft dat dit voor haar een nieuwe manier van lesgeven is. Maar ze is er wel enthousiast over en aan het einde van de les probeert ze in deze, niet gemakkelijke, opstelling toch nog klassikaal een soort conclusie te trekken. Die is dat het gebruik van de zoekmachine vaak persoonsgebonden is. De één werkt liever met Altavista, de ander gebruikt in dit geval liever een gespecialiseerde zoekmachine als www.lokace.com of www.nomade.fr. Ook www.google.nl is een door leerlingen veel gebruikte machine.

In de matrix in hoofdstuk 2 zouden we deze les het beste kunnen onderbrengen bij de karakteristiek: ict als bron, bij de vaardigheid 'lezen' en 'informatie' en ook enigszins als leergangerrelateerde software. Jacqueline de Nooy vertelt nog over het succesvolle project 'Taal over Grenzen' van het Willem Lodewijk Gymnasium vorig jaar. Dat mondde uit in de Europese Dag van de Talen, die samen met vele andere scholen in heel Europa op 26 september 2001 werd gehouden. Meer daarover is te vinden op <http://www.wlg.nl/talendag>.

Een tweede les Duits

Een vierde klas van 27 leerlingen wordt met Duits 2 in het computerlokaal door Erwin de Vries geconfronteerd met de klikbrief. Die is te vinden in het vaklokaal Duits (<http://digischool.bart.nl/du/schueler/schoolbank/klikbrief/index.htm>) en is ontworpen door Paul Goossen. Hij is leraar aan de Dalton-Vatel Scholengemeenschap te Voorburg en tevens redacteur van het vaklokaal Duits van www.digischool.nl. Volgens de maker kun je er "sneller en beter brieven mee schrijven". Er staat de volgende gebruiksaanwijzing op het net:

- **stap voor stap** typ je in en klik je aan wat je wilt hebben;
- je kunt o.a. allerlei **handige standaardzinnen** inbouwen;
- het **programma controleert** of je niets belangrijks vergeten bent!;
- als je klaar bent kun je de brief **verder bewerken, kopiëren in je tekstverwerker, printen of mailen**.

De klikbrief is ook voor Engels beschikbaar. Soms zijn er van die dingen waar je als toeschouwer echt enthousiast over kunt worden. De klikbrief is zoets! De opdracht is goed voorbereid. De leerlingen hebben van de docent de les hiervoor opdracht gekregen drie situaties te lezen. In situatie één moeten ze het Fremdenverkehrsamt in Interlaken schriftelijk vragen om informatie over campings in de buurt. In situatie 2 moeten ze een camping aanschrijven met de vraag om te reserveren. In situatie drie moet aan Kaufhaus Krüger in Bremen worden gemeld dat een gekochte walkman niet functioneert. De situaties zijn in het Nederlands beschreven. De leerlingen hebben

een keuze gemaakt (resp. 12, 11 en 4 keer is een situatie gekozen) en moeten in het Duits, geholpen door de klikbrief, een brief opstellen. De leerlingen werken hier zeer geconcentreerd aan en krijgen van het programma goede ondersteuning. Ze moeten een heel stuk zelf schrijven, krijgen tegelijkertijd een goed gevoel voor indeling en briefconventies en moeten in bepaalde onderdelen van de brief kiezen uit een aantal standaardzinnen. Eventueel kunnen stukjes eigen tekst eerst door een spellingchecker in een tekstverwerker worden gehaald (zit nog niet in de klikbrief zelf) of kan een online woordenboek worden geraadpleegd. Het eindproduct kan geprint en beoordeeld worden door de docent.

In de matrix in hoofdstuk twee zouden we deze les het beste kunnen onderbrengen bij de karakteristiek: leergangonafhankelijke software, bij de vaardigheden 'lezen' en 'schrijven' en compenserende vaardigheden. Ook kan het vaklokaal Duits als een 'digitale leeromgeving' gelden. De klikbrief leent zich door aard en opzet voor toepassing in alle niveaugroepen.

Les Grieks

Hans Jongejan is sinds december bezig met computergebruik in de klas. Toen heeft hij ook aangekaart dat er Griekse fonts in Word geïnstalleerd moesten worden, hetgeen inmiddels is gebeurd. Sinds die tijd wordt hij steeds enthousiaster. Met name de van oorsprong Amerikaanse site Perseus (<http://www.perseus.tufts.edu>) biedt een rijke schat aan Griekse bronteksten, vertalingen, hulp met woorden en grammatica en oefeningen. Voor Latijn gebruikt de docent de Latin-English Dictionary (<http://users.erols.com/whitaker/words.htm>). De leerlingen zijn inmiddels rustig bezig met het werken aan een Griekse tekst via Perseus. Dat is precies wat Hans Jongejan ermee voor heeft: hij denkt dat het computergebruik de leerlingen motiveert en ze kunnen thuis makkelijker zonder zijn hulp aan grammatica werken. Dat is goed omdat het een beetje de verminderde contacttijd in de Tweede fase compenseert.

In de matrix in hoofdstuk twee zouden we deze les Grieks (hoewel het geen Moderne Vreemde Taal is) het beste kunnen onderbrengen bij de karakteristiek: leergangonafhankelijke software en bronmateriaal, bij de vaardigheden 'lezen' en 'vorm'. Ook kan de site van Perseus als een stukje 'digitale leeromgeving' gelden.

3.3 Bevorderende en remmende factoren

Materieel

Het WLG beschikt nog niet over een geweldige ict-infrastructuur. In de mediatheek zijn vier leerlingwerkplekken met computers, maar de opstelling daarvan is verre van ideaal. Er is één computerlokaal, maar dat is alleen toegankelijk als er toezicht is. In het geschiedenislokaal is een beamer (door de docent zelf 'geritseld') aanwezig. De school is aangesloten op Kennisnet, maar dat ligt er nog wel eens uit en de kringsoftware functioneert niet goed.

Onlangs is het groene licht gegeven voor een grootse verbouwing. Binnen dat masterplan komt er ruimte voor sectiekamers (voor vier vakkenclusters), er komen speciale toetslokalen en grotere lokalen voor plenair onderwijs. Elk gewoon leslokaal zal worden

bekabeld, omdat de secties zelf om kleinere groepjes computers per lokaal hebben gevraagd. De mediatheek wordt volledig vernieuwd. In twee verdiepingen wordt beneden de collectie beheerd, met uitleen van ondermeer videobanden, boven komt een studieruimte met ca. 20 computers en twee stilteruimtes. De 'controle' op het computergebruik zal via een monitorvoorziening op de computers van de mediathecarissen moeten gaan plaatsvinden. Die zijn druk bezig hun Digitaal Rijbewijs Onderwijs (DRO) te behalen. Overigens zijn zij ook in gesprek met de schoolleiding omdat zij de controle op het computergebruik willen versterken. Ze zijn voor een pasjessysteem, en "de spelletjes moeten er echt vanaf".

Beleid

Het WLG is geen ict-voorhoedeschool geweest. De afgelopen jaren waren er nogal wat (personele) problemen, maar met de nieuwe rector lijkt een periode van rust en nieuw onderwijskundig elan te zijn aangebroken. Dit alles heeft ook zijn weerslag gehad op het ict-beleid. Ook in ict-coördinatie is veel wisseling geweest, tegelijkertijd waren er wel allerlei persoonlijke initiatieven. Die worden nu meer dan ooit gekoesterd onder het motto: "Wij willen gewoon nuttige dingen met de computer doen." Daarbij let de schoolleiding er op om de trein af en toe even stil te zetten zodat anderen kunnen opstappen. Een structurele vorm daarvoor ontbreekt nog. Er is geen schoolplan en ook geen specifiek ict-beleidsplan, hoewel de school zich met ict ook niet echt wil profileren. Het ict-gebruik moet in dienst staan van de onderwijskundige visie. Er is een simpel, maar op het eerste gezicht effectief model van speerpunten gekozen. Vorig jaar zijn ict-werkplekken in de docentenkamer gecreëerd en moesten docenten verplicht de cijfers invoeren via de computer. Dit jaar zijn enkele DRO-onderdelen verplicht en volgend jaar wordt het ontwikkelthema van de school: zelfstandig werken, waarbij ict een belangrijke rol moet gaan spelen. Tegelijk worden docenten die met vragen en voorstellen komen gestimuleerd. Zo is onlangs een Grieks letterfont in Word geïnstalleerd.

De school als geheel is betrokken bij het netwerk Edu-Noord. Ten aanzien van de technische ondersteuning heeft dat flinke voordelen, onderwijskundig blijkt het toch moeilijk te zijn om in een pioniersfase van anderen te leren; je moet het een beetje zelf ervaren. Langzamerhand zie je echter dat er meer uitwisseling komt tussen vakdocenten, ook al omdat internet en e-mail dat veel gemakkelijker maken. Ook de leerlingen worden bij de ontwikkeling betrokken. We hebben in een van de lessen het kleine groepje leerlingen ontmoet dat de school ondersteunt bij het systeembeheer, bij het onderhoud van de website en als helpdeskmedewerker. Ook heeft een leerling een programma ontworpen waarmee je antwoorden op taaloefeningen kunt geven.

3.4 Hoe gaat het verder?

Uiteraard zal de grote stap van het WLG op ict-gebied pas gezet kunnen worden als de nieuwbouw is gerealiseerd. Maar men blijft daar niet lijdzaam op wachten. Intussen worden de initiatieven van de docenten aangemoedigd (“in elke sectie zit wel een enthousiasteling”) en wordt er voorzichtig verder gewerkt aan de onderwijskundige invulling van de website van de school. Er zijn wel angsten en reserves. Als het ict-gebruik meer een regulier onderdeel gaat worden, vraagt men zich af of de leerling nog wel langdurig met een taak met de computer geconcentreerd zal blijven. “Onze leerlingen kunnen slecht tegen voorgestructureerde opdrachten. In het vak Techniek heeft men daar bijvoorbeeld nogal last van. Je ziet ook bij nieuwe leergangen dat ict-opdrachten nogal voorgestructureerd zijn of dat bepaalde typen opdrachten bij meerdere vakken voorkomen. Dat zal wellicht een overkill aan ict-opdrachten opleveren, hetgeen juist weer demotiverend zal gaan werken. Ook de Tweede Fase nodigt te weinig uit om diep te gaan.”

De school ziet zelf als oplossing om meer vakoverstijgend projecten te doen en dan de taken te verdelen. Als pilot voor een dergelijk project wordt dit jaar met de leerlingen een onderzoek naar het gebruik van alcohol uitgevoerd. Op basis van de ervaringen daarmee wordt nagegaan hoe dit soort projectwerk een meer structurele en geïntegreerde plaats in het onderwijs kan gaan krijgen. Een andere mogelijkheid ziet men in meer probleemgericht onderwijs. Dat zorgt voor meer variatie. Logistiek is het lastig maar daarbij kan ict ondersteuning bieden.

Een ander probleem is dat men bang is dat leerlingen makkelijk heel andere dingen doen achter het scherm. “Sommigen zetten na het inloggen direct de chatbox aan, waardoor ze gemakkelijk en vrijwel ongemerkt met andere leerlingen kunnen praten. Er ontstaat een andere vorm van ‘ordeproblematiek’. Zolang de docenten dat echter in de gaten hebben, kan er waar nodig corrigerend worden opgetreden.

Voor de docenten zal het probleem zijn dat computergestuurde opdrachten veel ‘onderhoud’ vergen. Je moet de gebruikte links regelmatig controleren en dat is voor sommige docenten toch ook iets wat er weer bovenop komt.

Johan de Witt College Grafisch en Creatief in Den Haag

<http://www.jwc.nl/paginas/pag1.htm>

Zelf een dichter uitkiezen en met een klasgenoot informatie verzamelen over achtergronden, werk en leven van deze dichter. Vervolgens niet een lang stuk schrijven, maar wat je hebt geleerd verwerken in een radio-interview, waarin één leerling de dichter en één leerling de interviewer is. Het is een voorbeeld van één van de opdrachten die op het Johan de Witt college tijdens de lessen Nederlands en Moderne Vreemde Talen worden gegeven.

4.1 Karakteristiek van de school

Het Johan de Witt college is een scholengemeenschap in Den Haag voor vmbo en praktijkonderwijs, havo en vwo. De scholengemeenschap heeft vijf vestigingen. Op de vestiging JWC Grafisch en Creatief wordt het programma vmbo Grafische Techniek en het havoprofiel Cultuur & Maatschappij aangeboden. Dat alles vindt plaats in de sfeervolle ambiance van een statig pand.

De vmbo-opleiding biedt in de onderbouw als onderdeel van de basisvorming veel vakken op het vlak van Creatieve en Kunstzinnige Vorming en informatie- en communicatie-technologie. In de bovenbouw worden alle niveaus aangeboden. De school neemt de vernieuwde grafische vmbo-examens af. Doorstroming is, afhankelijk van het niveau, mogelijk naar verschillende opleidingsniveaus binnen een Grafisch Lyceum, of specifieke grafische opleidingen binnen ROC's. Ook binnen het havo-profiel Cultuur & Maatschappij wordt veel aandacht geschonken aan Culturele en Kunstzinnige Vorming. Zo is er extra ruimte voor tekenen en audiovisuele vormgeving. Uiteindelijk doel voor veel leerlingen is doorstromen naar één van de hogescholen voor de beeldende kunsten. Alle leerlingen uit vmbo en havo krijgen de mogelijkheid zich in workshops verder te verdiepen in verschillende kunstvormen, zoals zeefdruk, drama en animatie, vanuit de behoefte om leerlingen een zo breed mogelijke kunstzinnige vorming mee te geven.

4.2 Wat gebeurt er?

Taal leren door literatuur

Ons bezoek beperkt zich tot het literatuuronderwijs in de havostroom. Tijdens de lessen Nederlands en Moderne Vreemde Talen probeert docent Erik van 't Zelfde zijn leerlingen zo veel mogelijk uitdagende opdrachten te geven. Niet alleen door inhoudelijk aan te sluiten bij de leefwereld van de leerlingen, maar ook door in de opdracht grafische elementen te verwerken. De meeste opdrachten beginnen met een klassikale instructie, waarin kort uitleg gegeven wordt over het doel en de inhoud van de opdracht. Op het opdrachtformulier worden de verschillende onderdelen van de opdracht precies vermeld,

compleet met de beoogde tijdsbesteding: instructie, lezen, onderzoek, schrijven interview, maken van de poster, interview en evaluatie. De leerlingen gaan vervolgens aan de slag in het open leercentrum van de school. Helaas is hier niet altijd voldoende ruimte, zodat ze thuis verder moeten werken. Het begin is vrijwel standaard: Google opzoeken en met een zoekterm beginnen die het eerst in je opkomt. "Je wordt steeds beter in het zoeken, bij de zoekresultaten zie je zo of iets nuttig is, of niet, daar vind je dan helemaal geen informatie", aldus één van de leerlingen. Voordat met zoeken en verzamelen kan worden begonnen, moet eerst een groep worden samengesteld en worden de rollen verdeeld. "Je moet de rollen goed verdelen," vertelt een leerling, "de één is goed in Duits, de ander goed in opmaak". Onze vraag of je dan niet telkens alleen de rol kiest die je al goed beheerst, wordt genuanceerd: "Je hebt het allemaal wel samen gedaan."

De computer wordt tijdens de opdrachten instrumenteel gebruikt: voor het opzoeken van informatie, voor het schrijven en opmaken van het verslag en voor het maken van de creatieve elementen binnen de opdracht. In de opdracht over de Eerste Wereldoorlog, moeten de leerlingen een aantal deelopdrachten uitwerken. Eerst wordt klassikaal de video *Life in the Trenches* bekeken. In het eindverslag moeten de leerlingen een aantal vragen beantwoorden en een aantal termen uit WW1 verklaren. In de 'literature assignment' moeten ze op internet informatie opzoeken over enkele war poets, waarvan drie verplicht en de andere vrij te kiezen zijn. In hun eindproduct moeten de leerlingen deze informatie en twee gedichten per dichter verwerken. Het tweede deel van de opdracht, de 'creative assignment' bestaat uit het ontwerpen van twee posters. De eerste poster moet mensen ervan overtuigen om het leger in te gaan, de tweede poster moet juist het tegenovergestelde effect bereiken. Een andere opdracht bestaat uit het analyseren van een songtekst, het verzamelen van achtergrondinformatie over de artiest, het album en de tekst en tenslotte het ontwerpen van een passende cd-hoes.

Gezien de grafische en kunstzinnige componenten in de opdrachten vindt de beoordeling altijd plaats in samenwerking met andere vakdocenten die op dat gebied kundig zijn en het werk en het niveau van de leerlingen kennen en kunnen inschatten. De opdrachten volgen elkaar op en de leerlingen geven ook aan dat ze vaak nog niet klaar zijn met de vorige opdracht als de volgende alweer wordt opgegeven. De vorm van de opdrachten spreekt de leerlingen wel aan: "Zo les krijgen is wel minder saai, maar ook veel moeilijker", want, "Je moet alles zelf doen!" De waardering van het gebruik van de computer verschilt per leerling. Aan de ene kant zijn er leerlingen die het ontzettend makkelijk vinden, vooral omdat je veel informatie snel en ter plekke kunt verwerken, bijvoorbeeld in je eindproduct. Andere leerlingen gaan "liever naar de bieb, dat is veel overzichtelijker". Bovendien: "Een computer geeft geen antwoord als je iets niet weet." Wel is de communis opinio dat het allemaal veel minder op de automatische piloot gaat, zowel vanuit de leerlingen als vanuit de docenten. Toch hebben de leerlingen een kanttekening: veel hangt af van hoe je leert (door één van de leerlingen verwoord: "een docent die veel klassikaal herhaalt is ook wel lekker").

In relatie tot de matrix in hoofdstuk 2 is dit een voorbeeld van het gebruik van ict als bron, t.b.v. lezen/luisteren. In relatie tot het thema 'Life in the trenches' kwam er ook een stukje kennis van land en volk bij kijken.

Aansprekend onderwijs

Docent Van 't Zelfde geeft aan dat er een gebrek is aan bruikbaar lesmateriaal voor literatuuronderwijs. Veel materiaal is uittrekselgericht en dat wil hij nu juist voorkomen. De uitdaging voor leerlingen is niet een uittreksel op internet vinden en daar een eigen draai aan geven, maar juist actief met informatie omgaan en je echt verdiepen in bijvoorbeeld de achtergrond van een schrijver. Internet is hiervoor een ideale bron. Bovendien werkt het element van visualisatie heel goed bij de huidige generatie studenten: je ziet en hoort een schrijver daadwerkelijk praten. Ook zijn ervaringen met het lesgeven aan leerlingen met een andere moedertaal, heeft Van 't Zelfde doen beseffen dat de combinatie literatuur en internet een ideale krachtige omgeving oplevert voor het leren van een taal. "Dat stampen van rijtjes landt totaal niet bij die jongens, maar moderne literatuur weet ze wèl te boeien". Het inspireerde Van 't Zelfde tot het schrijven van een methode 'Wanted read or alive' die geheel gebaseerd is op het idee van Engels leren met literatuur als vehikel.

College De Klop in Utrecht

www.deklop.nl

Op college De Klop krijgen tweedejaarsleerlingen de kans om in het Engels te communiceren met leerlingen uit Japan. De wereld lijkt weliswaar slechts een klik van de muis groot te zijn, de praktijk wijst uit dat er meer is dan alleen cultuurverschillen om aan te wennen.

5.1 Karakteristiek van de school

College De Klop is een scholengemeenschap voor mavo, havo en vwo in Utrecht. Het bevoegd gezag van de school is Stichting Stichts Voortgezet Onderwijs (STIVKO). College De Klop telt 873 leerlingen en is gelegen in de wijk Overvecht. Het merendeel van de leerlingen is afkomstig uit de gemeente Utrecht. Daarnaast is er sprake van een aanzienlijke instroom vanuit de randgemeenten (waaronder Maarssen). Het percentage allochtone leerlingen is ongeveer 30%.

De bestaande huisvesting geeft beperkingen bij de integratie van ict in het onderwijsleerproces. Het schoolgebouw is verouderd. Bovendien zijn momenteel de effecten van een mogelijk fusieproces niet duidelijk. Dit leidt tot terughoudendheid op het gebied van investeringen in de huisvesting. De school beschikt in de ruime studiezaal over een moderne mediatheek, waar leerlingen van zowel onder- als bovenbouw zelfstandig opdrachten kunnen uitvoeren. In deze mediatheek zijn zo'n 30 multimediacomputers geplaatst, die op internet zijn aangesloten. Deze computers hebben zowel toegang tot Kennisnet als bij de vakken gebruikte software. In de studiezaal is ook de schoolbibliotheek ondergebracht, waar op ruime schaal Engelse, Franse en Duitse boeken aanwezig zijn. De school beschikt ook over drie computerlokalen, die zijn aangesloten op het netwerk. Ook zijn er computers in de vaklokalen geplaatst. De school heeft het streven van één computer per tien leerlingen al geruime tijd gerealiseerd. College De Klop heeft ook een eigen website (www.deklop.nl).

College De Klop kenmerkt zich als een open, katholieke school. De belangrijkste doelstellingen zijn:

- gedegen onderwijs met goede voorbereiding op vervolgonderwijs en maatschappij; individuele hulp en begeleiding speelt daarbij een belangrijke rol;
- vorming in brede zin. Naast reguliere lessen is er een gevarieerd aanbod van activiteiten, zoals toneel, excursies en sport;
- opvoeden tot het zelf nemen van verantwoordelijkheid. Via intensieve begeleiding in onderbouw wordt geleidelijk overgegaan tot meer extensieve begeleiding in de bovenbouw, gericht op een ontwikkeling van zelfstandig leren door leerlingen.

5.2 Ict-ontwikkelingen

De ontwikkelingen op het gebied van ict zijn op college De Klop al zo'n 10 jaar geleden ingezet. De school is in 1998 door het ministerie aangewezen als voorhoedeschool. De afgelopen jaren heeft de school minder prioriteit gegeven aan nieuwe ict-ontwikkelingen, omdat docenten veel tijd en energie nodig hadden voor de invoering van de Tweede Fase. Bovendien ervaren zij momenteel een grote werkdruk. Om de leraren (weer) enthousiast te krijgen gaat men in het komende schooljaar ict studiebijeenkomsten organiseren. De boodschap aan de leraren is dat de computer moet worden gezien als een hulpmiddel dat moet worden geïntegreerd in het onderwijsleerproces. Randvoorwaarde is daarbij een goede infrastructuur.

De school beschikt over een server waarop zowel de oude als nieuwe computers kunnen draaien. In totaal zijn er ongeveer 90 computers aanwezig. Een groot knelpunt vormen de exploitatiekosten en het systeembeheer. Via samenwerking met de andere scholen, die vallen onder het STIVKO-bestuur, wordt gewerkt aan gezamenlijk systeembeheer. Op dit moment ontbreekt een geactualiseerd ict-beleidsplan, waarin onder meer de doelen en fasering zijn opgenomen. De ict-coördinator van college De Klop, Peter van Wijk, is docent Wiskunde en parttimemedewerker van het APS. Samen met enkele andere auteurs heeft hij een publicatie geschreven over het gebruik van internet in het wiskundeonderwijs. De ict-coördinator fungeert als motivator en helpdesk. Zijn streven is gericht op het realiseren van draagvlak voor ict-ontwikkelingen bij de vaksecties.

Op College De Klop vervult Jos Canton een belangrijke rol in het proces van de integratie van ict in het Moderne Vreemde Talenonderwijs. Hij is parttime verbonden aan het Centrum voor Frankrijkstudies in Utrecht. Daarbij houdt hij zich bezig met de toepassing van informatie- en communicatietechnologie, gericht op de versterking van het onderwijs/lesgeven in Frans. In opdracht van het ministerie OCenW ontwikkelt het centrum in samenwerking met het Europees Platform en de Franse Ambassade een internetsite voor het voortgezet onderwijs, die als doel heeft uitwisseling met Franstalige landen te stimuleren. Voor docenten is een forum ontwikkeld, waarop zij ervaringen en materiaal kunnen uitwisselen (<http://www.e-changes.nl>). Via het centrum voor Frankrijkstudies trekt de school jaarlijks een Franse taalassistent aan. Deze 'native speaker' bereidt zich voor op de 'maîtrise' (vgl. doctoraal) 'Frans als vreemde taal' (FLE). De taalassistent wordt vooral ingezet bij het oefenen van communicatieve vaardigheden door de leerlingen, klassikaal en individueel.

5.3 Wat gebeurt er?

In de basisvorming en in de Tweede Fase is er sprake van een toenemende mate van integratie van ict in het Moderne Vreemde Talenonderwijs. Voorbeelden zijn:

- internetles Disneyland Parijs;
- opdrachten Webquest Idolen⁵ bij het vak Frans;
- e-mailproject Japan in de onderbouw;
- project extensief lezen Frans 1.

⁵ Deze webquest is samen met andere voorbeelden van webquests te vinden op www.talenquest.nl, ook te bereiken via www.nabmvt.nl.

Internetles Disneyland Parijs

In klas twee van de mavo-afdeling maken de leerlingen opdrachten over telwoorden, werkwoorden en de anatomie van de mens in het Frans. De leerlingen werken individueel aan deze grammaticale en schrijfvaardigheidsoefeningen. De leraar geeft aanwijzingen over het gebruik van de computer en beantwoordt vragen van leerlingen. De aan de leergang gerelateerde software (Omnibus) werkt nog onder DOS. Dit leidt vooral tijdens het inloggen tot problemen bij sommige leerlingen. Overigens beschikken de leerlingen van de brugklas over een cd-rom, die bij de methode hoort. Leerlingen die deze grammaticale opdrachten hebben afgerond, werken in de tweede helft van de les aan de opdracht 'Découvrir Disneyland Paris'. De leerlingen moeten via het raadplegen van Franstalige internetsites hierover allerlei vragen beantwoorden. De leerlingen werken in tweetallen gemotiveerd aan het beantwoorden van de vragen over bijvoorbeeld de verschillende attracties en de restaurants. De vragen worden in het Nederlands beantwoord. In relatie tot de matrix in hoofdstuk 2 gaat het hier om het gebruik van internet als bron ten behoeve van leesvaardigheid.

Opdracht Webquest Idolen (CPS)

In een groep van drie à vier personen gaan leerlingen in het derde leerjaar vwo elkaar interviewen, waarbij beurtelings de rol van journalist en beroemdheid wordt gespeeld. Dit interview wordt opgenomen door de anderen. In totaal komen er vier interviews van maximaal één minuut per interview. Het is de bedoeling dat iedere leerling zich verdiept in een beroemdheid uit een andere discipline, bijvoorbeeld muziek, sport, film of politiek. In het interview maakt de leerling duidelijk wat hij/zij over de gekozen persoon te weten is gekomen.

De opdracht bestaat uit een vijftal stappen:

- het houden van interviews;
- het maken van een woordweb in het Frans die met beroemd zijn te maken heeft; daarbij kan gebruik worden gemaakt van woordenboek, internet e.d.
- verzamelen van informatie over de beroemdheid;
- opnemen van radio- en tv-interviews;
- het maken van een verslag waarin overeenkomsten en verschillen tussen verschillende idolen in het Frans zijn beschreven.

Bij de verschillende stappen wordt verwezen naar zoekmachines en geschikte internetsites, die de leerlingen kunnen raadplegen. De leerling stuurt een e-mail naar de docent met een korte evaluatie van het project. Deze opdracht omvat alle vaardigheden: spreken, luisteren, schrijven en lezen, waarbij ict vooral als bron en communicatiemiddel wordt gebruikt. Bovendien impliceert deze groepsopdracht ook nadrukkelijk het oefenen van sociale vaardigheden.

E-mailproject Japan

Doel van dit project om alle tweedejaarsleerlingen via e-mail te laten communiceren met een school in Japan is om elkaars leefwereld beter te leren begrijpen en de uitdrukkingsvaardigheid in het Engels te verbeteren. In relatie tot de matrix van

hoofdstuk twee gaat het hier om het gebruik van internet voor communicatieve doeleinden en het oefenen van schrijfvaardigheid en leesvaardigheid. Diverse vakken (lichamelijke oefening, Frans, Wiskunde, Verzorging, Biologie en Geschiedenis) geven binnen de leerstof opdrachten die via e-mail met Japan uitgevoerd kunnen worden. In de lange, arbeidsintensieve aanloopfase waren er veel technische en softwareproblemen. Met steun van een nieuwe technisch medewerker is de school sedert oktober 2001 met een herstart begonnen. Nadat de problemen met de server van de school in Japan waren opgelost, was het mogelijk om gegevens uit te wisselen.

Iedere leerling vult samen met de mentor een e-mailplanner in, waarin een overzicht van de uit te voeren opdrachten zijn opgenomen. In de introductieles wordt aandacht besteed aan o.a. de cultuurverschillen, de spreektaal en de e-mailprocedures. De meeste leerlingen zijn positief over het e-mailcontact met de Japanse scholieren. Het enthousiasme staat of valt echter met de snelheid en de inhoud van het antwoord. Soms moeten leerlingen lang op hun antwoord wachten en worden de antwoorden door de school in Japan klassikaal gemaakt. Daarmee verliest het e-mailproject aan kracht. Ook blijkt in de praktijk het cultuurverschil erg groot te zijn, waardoor aansluiting op de belevingswereld lastig is. In een opdrachtenboek staan de opdrachten die door docenten van verschillende vakken zijn gemaakt. Enkele opdrachten worden beoordeeld met een cijfer, andere opdrachten worden slechts afgetekend. De opdrachten zijn bedoeld om ervoor te zorgen dat er meer doelgericht wordt gemailld. Alle e-mailberichten worden in het Engels opgesteld. Voordat de e-mails worden verzonden, bekijkt de docent de inhoud van het e-mailbericht. Daarbij gaat het om de vraag of het e-mailbericht voldoende duidelijk is en of de opdrachten goed zijn uitgevoerd.

De opgedane ervaringen wijzen uit, dat:

- de voorbereiding van een e-mailproject een lange, arbeidsintensieve voorbereiding vergt;
- de afstemming van hardware en software tussen de Nederlandse en Japanse school buitengewoon lastig is;
- de grote culturele verschillen beïnvloeden de wijze van communicatie. Hierover moeten duidelijke afspraken worden gemaakt (bijv. over reactietermijnen, klassikale beantwoording en grammaticale correctheid);
- voor het welslagen van een e-mailproject is het belangrijk dat de partnerscholen elkaar goed kennen. Docenten moeten goed op de hoogte zijn van het onderwijsstelsel, de didactische aanpak en het curriculum.

Scenarioproject extensief lezen Frans 1

In het kader van project extensief lezen in de klassen van vwo-vier en vijf moeten leerlingen in groepjes van drie een reis organiseren, die zij graag met de klas willen maken. Deze reis moet ook aan de klas worden gepresenteerd. De reisbestemming is een Franse stad. De duur van de busreis is in totaal vier dagen en het budget bedraagt € 300 per persoon. Het is de bedoeling dat iedere groep een aantrekkelijk programma samenstelt. De uitvoering van deze opdracht omvat vijf studielasturen (leesdossier). De opdracht wordt verdeeld in drie deelopdrachten, waarbij het gebruik van internet essentieel is:

- opdracht : overnachting en openbaar vervoer;
- opdracht : programma eerste dag;
- opdracht : programma tweede dag.

De resultaten worden vastgelegd in een dossier, dat moet voldoen aan enkele vooraf gestelde inhoudelijke eisen (zoals informatie over openbaar vervoer, reisbegroting en excursiemogelijkheden). De presentatie bestaat uit een poster, die wordt beoordeeld door alle leerlingen aan de hand van een scoreformulier met vragen over o.a. informatiegehalte en aantrekkelijkheid van het programma. In dit project wordt op een stimulerende wijze vooral de leesvaardigheid en de sociale vaardigheden geoefend, waarbij internet als bron wordt gebruikt.

5.4 Veranderingen voor leerlingen

Tijdens de lesbezoeken waarbij leerlingen zelfstandig of in groepjes werkten aan webopdrachten, is gebleken dat de leerlingen in het algemeen positief zijn over het gebruik van internet bij het vak Frans. Zij ervaren de opdrachten als leuk en stimulerend. Vooral de opdrachten die aansluiten op de belevingswereld waarderen zij positief. Bij het project Idolen zijn bovendien alle (actieve en passieve) vaardigheden geïntegreerd. Met name het houden van een interview verhoogt volgens de leerling de motivatie. Bij de groepsopdrachten komen ook de sociale vaardigheden aan bod. Nadeel van groepswork is soms het eindverslag, omdat individuele leerlingen zelf willen scoren. De leerlingen geven aan, dat niet bij alle Moderne Vreemde Talen het gebruik van de computer even intensief is. Er zijn duidelijke verschillen. Niettemin komen alle leerlingen in aanraking met het gebruik van informatie- en communicatietechnologie in het onderwijsleerproces. Diverse methoden (w.o. Omnibus en Grandes Lignes voor het vak Frans) bevatten ict-ondersteuning.

De leerlingen zijn tevreden over de grammaticale oefeningen, omdat zij leiden tot betere resultaten. Het werken van dit programma onder DOS zien zij als nadeel, omdat het inloggen en opstarten regelmatig problemen oplevert.

Over het e-mailproject met een Japanse school zijn de leerlingen niet in alle opzichten positief.

Sommige leerlingen zijn niet tevreden over de snelheid van de beantwoording en de inhoud van de reactie. Bovendien ervaren zij de opdrachten niet altijd als motivatieverhogend. Belangrijk is in het kader van dit project de begeleidende rol van de docent (gebruik e-planner⁶).

5.5 Veranderingen voor leraren

Een aantal docenten is intensief aan de slag gegaan met het gebruik van de computer in het onderwijsleerproces. Zij maken gebruik van, bij de methode geleverd, digitaal materiaal of ontwikkelen zelf les- en oefenmateriaal. Jos Canton (Frans) en Peter van

⁶ E-Planner voor Windows is een planningshulpmiddel waarmee iedereen die planningen maakt in een agenda, planbord of spreadsheet, aan de slag kan. In één oogopslag is te zien wie of wat is ingepland voor welke activiteiten.

Wijk (Wiskunde) zijn voorlopers, die goed op de hoogte zijn van nieuwe ontwikkelingen en mogelijkheden. Zij vervullen in de lessen meer de rol van begeleider, die leerlingen aanwijzingen geeft, stimuleert en de voortgang bewaakt. Bij sommige leraren overheerst het gevoel dat zij bij de inzet van computers de greep op het onderwijsleerproces verliezen. Vaak blijkt dit meer een mentale kwestie te zijn.

Peter van Wijk, ict-coördinator, is van mening dat de vaksecties meer begeleiding nodig hebben. College De Klop heeft gekozen voor een model, waarbij drie ict-coaches de secties begeleiden bij de inbedding van ict in de vakwerkplannen.

Essentieel voor een succesvolle integratie in het onderwijsleerproces zijn klassenmanagement, voorbereiding van de lessen en begeleiding van leerlingen. Er zal ook ruimte moeten komen voor experimenten en 'proeftuintjes'. Daarbij past het instrument van intervisie en intercollegiale consultatie. Daarnaast is het van belang dat docenten opdrachten, met gebruik van internet, leren ontwerpen.

5.6 Bevorderende en remmende factoren

De laatste jaren zijn de ict-ontwikkelingen enigszins gestagneerd. Mede door het lerarentekort en de toegenomen werkdruk heeft het ict-beleid minder prioriteit gehad. Belangrijke knelpunten zijn onder meer de hoge exploitatiekosten, de vervanging van computers en het systeembeheer. De school zal daarom op het gebied van systeembeheer samenwerken met andere scholen, die vallen onder het STIVKO (Stichting Voortgezet Katholiek Onderwijs) bestuur. Volgens de ict-coördinator is het voor de school belangrijk om een ict-beleidsplan te ontwikkelen, waarin de visie, de doelen en de fasering zijn geformuleerd. In het kader van het huidige implementatieproces is gekozen voor een strategie van kleine stappen, waarbij ruimte is voor experimenten, didactische scholing en intervisie. Daarbij zullen de vaksecties ondersteuning krijgen van drie ict-coaches. De school beschikt via, met name, Jos Canton en Peter van Wijk over ruime kennis en deskundigheid, die vanuit het Centrum voor Frankrijkstudies en het APS nieuwe impulsen garanderen en goede ondersteuning mogelijk maken.

Aan de vaksecties is het verzoek gericht om na te gaan welke onderdelen van het curriculum via ict realiseerbaar zijn. Hierover wil de schoolleiding afspraken maken. Momenteel belemmert de concentratie van de computers in de computerlokalen en de mediatheek de integratie van ict in de lespraktijk. De aanwezigheid van voldoende computers in de vaklokalen kan dit proces versnellen.

De komende jaren is het noodzakelijk, dat de bestaande barrières (infrastructuur, organisatie, systeembeheer) zo veel mogelijk verdwijnen en het draagvlak voor de toepassing van ict wordt vergroot. Daarbij zal vooral ook aandacht worden besteed aan de professionalisering en de support van die docenten, die niet of nauwelijks de computer als hulpmiddel gebruiken tijdens de lessen.

Het Pieter Nieuwland College in Amsterdam

www.pieternieuwland.nl

Sinds de invoering van het ict-beleidsplan in 1998 is het aantal computers op het Pieter Nieuwland College gestaag gegroeid. De docenten die wij spraken, hebben hun rol als voorloper serieus genomen en er is ruime ervaring met de projectmatige inzet van ict. Nu is het tijd om tot een integrale educatieve invoeringsstrategie te komen.

6.1 Karakteristiek van de school

Het Pieter Nieuwland College⁷ maakt als locatie deel uit van de Scholengemeenschap Oost-Zuidoost, behorend tot de Stichting Interconfessionele Schoolgroep Amsterdam (ISA). De school biedt onderwijs voor havo, vwo (atheneum en gymnasium). Het Pieter Nieuwland College telt ongeveer 700 leerlingen. Het percentage allochtone leerlingen is ongeveer 60%. De huisvesting van de school kent enige beperkingen als het om ict-gebruik gaat. Er is geen duidelijkheid over hoe lang het verouderde schoolgebouw op de huidige locatie zal blijven. Hierdoor is er enige terughoudendheid in verdere investeringen in de infrastructuur en in het aanbrennen van veranderingen in het gebouw van de school. De school beschikt wel over een nieuw laboratorium waarin de leerlingen van de bovenbouw zelfstandig opdrachten kunnen uitvoeren en een moderne mediatheek. De mediatheek, een door vormgeving en kleurgebruik zeer aantrekkelijke ruimte, is centraal gelegen in de school. In de mediatheek staan 18 multimediacomputers die ook op internet zijn aangesloten.

Speerpunten van het onderwijskundig beleid zijn zelfstandig werken en buitenschoolse activiteiten. In de onderbouw wordt het zelfstandig werken stapsgewijs aangeleerd. Er is veel aandacht voor onderzoeksvaardigheden, zoals het verzamelen van gegevens en het maken van een werkstukje. Leerlingen moeten in het derde leerjaar in staat zijn om over een langere periode hun schoolwerk zelf te plannen. In de bovenbouw atheneum en gymnasium werken de leerlingen het vierde en vijfde uur zelfstandig (Z-uren). De leerlingen kunnen dan het vak en de werkplek zelf kiezen als ze de weektaak voor het vak in het rooster afgerond hebben. De havo-leerlingen hebben een systeem van 50% zelfstandig werken in de lessen.

Het Pieter Nieuwland College hecht veel waarde aan een gevarieerd aanbod van activiteiten buiten de les. Veel van deze activiteiten hangen onlosmakelijk samen met de leerstof en zijn voor alle leerlingen verplicht. Een ander speerpunt is leerlingen laten kennismaken met culturele activiteiten.

⁷ www.pieternieuwland.nl, de website is door Thomas Peters gemaakt en zal binnenkort door een leerling verder uitgewerkt worden.

6.2 Wat gebeurt er?

Inzet ict op het Pieter Nieuwland

In de basisvorming en in de Tweede Fase wordt in toenemende mate ict geïntegreerd in het onderwijs. Voorbeelden in de basisvorming zijn:

- e-mailprojecten bij de Moderne Vreemde Talen;
- voor het muziekonderwijs is het lesmateriaal op internet toegankelijk (de muzieksite is bereikbaar via de homepage van de school);
- het waterproject. In de loop van de jaren is een samenwerkingsproject ontstaan tussen het Pieter Nieuwland College en de ZS Otokara Breziny (Jihlava, Tsjechië);
- ISA-ict project "Amsterdam, de stad waarin wij leven". In het kader van dit project doen leerlingen onderzoek naar de kwaliteit van oppervlaktewater. De school maakt de website voor dit project.

Voorbeelden in de Tweede Fase:

- Chatrats. De vierde klassers doen mee aan dit project in het kader van het vak CKV-1. Zij maken digitale videoclips die ook aan een groot publiek gepresenteerd worden (www.chatrats.nl);
- DOPO. De praktische opdrachten in de natuurprofielen worden via internet aangeboden;
- scholierensymposium (virtueel symposium). Leerlingen van vijf scholen doen scheikundig onderzoek naar ionendiffusie. De leerlingen bediscussieren op internet elkaars onderzoek en stellen op grond hiervan hun verslag bij;
- digitale techniek. In het vak Natuurkunde is lesmateriaal ontwikkeld voor 'digitale techniek';
- Algemene Natuur Wetenschappen. ANW maakt veel gebruik van internet voor bronnenonderzoek en als presentatiemiddel.

Plaats ict bij Moderne Vreemde Talen

Het Pieter Nieuwland College heeft voor Moderne Vreemde Talen nog maar een korte geschiedenis op het gebied van ict. Thomas Peters, docent Duits en anderhalve dag per week werkzaam voor de SLO, is één van de pioniers in Nederland op het gebied van het gebruik van de computer als communicatiemedium. Hij geeft aan dat pas de laatste vijf jaar ict werkelijk een rol speelt in de MVT. Een groep leraren waaronder Thomas zelf brachten bij hun komst vanuit één van de andere vestigingen hun ideeën over ict-gebruik bij vreemde talen en hun werkwijzen op het Pieter Nieuwland. Voorbeelden van projecten die (mede) door Thomas Peters zijn collega Gerard Koster zijn ontworpen zijn voor het vak Duits 'Das Bild der Anderen' en het realistisch lezen met gebruikmaking van ict interactief en voor Engels 'The Image of the Other'. In die tijd was maar een beperkt aantal mensen uit de verschillende secties op de hoogte van de mogelijkheden voor hun vak. Ook nu nog zijn niet alle docenten even enthousiast, sommige zijn tevreden wanneer met ict dingen sneller en efficiënter gaan. Bij alle vreemde talen wordt wel software gebruikt om leerlingen zelfstandig te laten werken. Maar het breder inzetten van ict als bijvoorbeeld input-verschaffer en communicatiemedium gebeurt maar door enkele leraren en niet in alle secties.

Beschrijving van een “Bild”-Project

‘Das Bild der Anderen’ is een e-mailproject voor leerlingen in de basisvorming. Het is een voorbeeld van het gebruik van internet voor communicatieve doeleinden, vooral op de gebieden van schrijf- en leesvaardigheid. De bedoeling van het project is leerlingen vanaf het eerste begin te motiveren brieven te schrijven in het Duits. Door de correspondentie met andere leerlingen die net met Duits beginnen, vergroten de leerlingen hun kennis van het Duits, ontwikkelen zij communicatieve vaardigheden en krijgen zij ook een beeld van andere culturen. Het project loopt sinds 1990 en is gestart in het kader van het European School Project (ESP). Het e-Mail-Kochbuch für Anfänger is te vinden op www.bild-online.dk. In dit kookboek is een handleiding voor leraren te vinden en materiaal voor leerlingen.

Ook over ‘The image of the Other’ is informatie te vinden op internet: www.augustinus-college.nl.

Leerlingen stellen zich in brieven rond bepaalde onderwerpen (mijn huis, school, hobby's, etc) aan elkaar voor. Tijdens het bezoek aan het Pieter Nieuwland College was een eerste klas bezig met video-opnames. De leerlingen vertelden wat hun favoriete plek was en waarom. Deze favoriete plek was al op video gezet. Stagiaires hebben de leerlingen hierbij begeleid. Enkele voorbeelden waren: de basisschool waar de kinderen op hebben gezeten, sportvelden, een ziekenhuis (omdat de betreffende leerling daar was geboren) en de bibliotheek. De leerlingen hadden de begeleidende tekst uit hun hoofd geleerd. Een tekst oplezen gebeurde door een andere groep. De leerlingen hebben voor hun correspondentieklas een cd gemaakt. Het favoriete nummer van iedere leerling werd geïntroduceerd met een toelichting. Alle leerlingen waren heel gedisciplineerd en enthousiast bezig. Deze vorm van talenonderwijs vonden zij ‘cool’.

Praktische tips bij e-mailprojecten met het buitenland:

- niet de eerste de beste partner kiezen bij internationale projecten, denk aan tijdszone en de culturen moeten niet te ver uit elkaar liggen;
- zorg altijd voor alternatieve communicatiemogelijkheden voor nood (telefoon, fax);
- ga na of het niveau van de leerlingen gelijk is;
- maak afspraken over de grammaticale correctheid van de e-mails;
- ga na of het aantal deelnemers in goede verhouding is.

Realistisch lezen met ict interactief

Leerlingen werken in dit scenario samen met een e-mailpartner op andere scholen in Nederland of het buitenland. Ze bepalen samen het thema en ontwerpen daarna leerzame opdrachten voor elkaar bij websites rond het thema. Op meerdere momenten wordt een beroep gedaan op de leesvaardigheid; tijdens het selecteren van geschikte websites en het opstellen van de opdracht(en) daarbij en tijdens het uitvoeren van de opdracht(en) van de e-mailpartner. De activiteiten sluiten aan bij de eindterm 1 en 2 (domein A), en eindterm 8 (handelingsdeel informatie zoeken m.b.v. ict). Deze activiteiten kunnen door leerlingen Duits 1/Frans 1 vwo worden gedaan waarbij de partners leerlingen zijn van een andere Nederlandse school met het deelvak Duits1/Frans 1.

De voertaal is dan Nederlands. Dit scenario kan ook uitgevoerd worden door leerlingen met de hele taal, met als partner een school in het buitenland. De voertaal is dan de doeltaal. Bij het Pieter Nieuwland is de partner een Finse school voor V4 en een Noorse school voor H4. Door de leerlingen zelf een onderwerp te laten kiezen is het zoeken en verwerken van de informatie motiverend; het laten rapporteren van de resultaten en wederzijds maken van opdrachten, samen met andere leerlingen, motiveert ook doordat er een echte opbrengst is waar de medeleerlingen gebruik van kunnen maken. Er wordt niet alleen gedaan aan inhoudelijk verwerking van de input. Door contact met een partnerschool wordt aangesloten bij activiteiten die de productieve vaardigheden beogen (schrijven). Er wordt ook aandacht besteed aan de presentatie van het product (bijvoorbeeld de presentatie op de website van de school).

Een voorbeeld van een e-mail:

Hallo meneer [..]

Bij deze ons e-mailbericht over de stand van zaken. Wij kunnen u mededelen dat wij onlangs de adressen van drie internetpagina's hebben gevonden. Hierbij hebben wij drie zeer leerzame opdrachten bedacht. Bijgevoegd de URL's van de door ons gevonden internetpagina's en de daarbij behorende ruwe, uitwerkingen van de opdrachten.

www.tauchen-online.de

- Logbuchstories
- Europa
- Griechenland, Urlaub auf den Dodekanisa

Opdracht: Maak een poster over het onderwerp duiken

www.pitztal.com

- Winter
- Aktivitäten

Opdracht: Maak een reclamefolder of een reisverslag

www.protectours.de

- sportarten
- rafting, flug und sprung en kanutouring

Opdracht: stel een top drie samen met argumenten waarom je het leuk vindt en wat je precies wil doen (hoe jouw vakantie er dan uit zou zien)

Met vriendelijke groet,
Karolien S. en Anne B., V5

De docent wordt tijdens het proces door leerlingen op de hoogte gehouden van de vorderingen. Hij beoordeelt voordat de e-mails verzonden worden of de 'boodschap' van de e-mail overkomt op de partnerschool, of de teksten van voldoende niveau zijn en of de opdrachten adequaat zijn.

Er is geen daadwerkelijke toetsing. De docent volgt het proces. Hij geeft wel tussen-tijds een 'go/no go' oordeel.

Bij dit project is het, naast bovengenoemde tips, belangrijk dat de gekozen thema's op beide scholen uitdagend genoeg zijn.

Het is steeds nodig na te gaan of de sites houdbaar zijn. Soms zullen leerlingen een site willen gebruiken, waarvan mag worden aangenomen dat deze op korte termijn vervangen of zelfs van het net gehaald kan worden. Leerlingen kunnen dit soort sites soms op een eigen homepage zetten en op die manier toegankelijk houden of de web-pagina's met de e-mail meesturen.

In relatie tot de matrix in hoofdstuk twee hebben we hier een voorbeeld gezien van het gebruik van internet voor communicatieve doeleinden, vooral op de gebieden van schrijf- en leesvaardigheid. Internet wordt daar tevens gebruikt als bron voor informatie.

6.3 Veranderingen voor leerlingen

Tijdens het bezoek aan de school zijn ook lessen bijgewoond waarin gewerkt werd aan 'The Image of the other' en aan het leesproject.

De leerlingen uit de brugklas waren niet alleen enthousiast over de inhoud van het project, ook de relatie met de leraar werd bijzonder genoemd. Zij gaven aan dat deze werkwijze hun zelfvertrouwen bij het spreken van Engels vergroot. Ook waren ze dingen over elkaar te weten gekomen die anders niet aan de orde waren gekomen. Het leren is zo leuk en uitdagend.

Tijdens de les Duits zijn sommige leerlingen bezig met het maken van een opdracht voor de Finse scholieren, anderen zijn bezig met het maken van opdrachten die zij ontvangen hadden. Bij dit laatste was voor sommige leerlingen veel doorzettingsvermogen vereist om de juiste informatie te vinden over een, voor Nederlandse leerlingen minder bekende, Finse sporter. Andere opdrachten waren makkelijker te maken omdat het om een bekende muziekgroep ging. De meeste leerlingen hadden duidelijk plezier in deze werkwijze. Eén leerling gaf aan dat de opdrachten soms meer tijd kostten dan opdrachten bij andere lessen, maar dat het veel leuker was en je er veel meer van leert. Op de vraag waarvan je nu het meeste leert zei zij "als je klassikaal les hebt, hoef je alleen mee te doen als je een beurt krijgt". Niet alle leerlingen houden van dit soort opdrachten. Een leerling zei: "ik heb liever opdrachten van een leraar dan dat ik zelf opdrachten moet maken. Ik vind dat moeilijk en het kost veel tijd".

Een bijkomend leereffect blijkt ook te zijn dat de leerling leert samenwerken en zelf de regie moet voeren over zijn eigen 'projectje' dus tijdsplanningen maken en bewaken; ook oriëntatie op de cultuur van de projectpartner is een belangrijk onderdeel.

De school heeft de leerlingen bevraagd. Enkele meningen:

"Het e-mailproject vind ik erg leuk. Ook omdat we niet alleen e-mailen, maar ook opdrachten voor elkaar moeten maken en uitvoeren over een onderwerp dat je zelf leuk vindt. Dan is het leuker om te leren. De teksten uit het boek vind ik ook leuk om te lezen, alleen de opdrachten vind ik soms een beetje moeilijk. Ik denk dat wat ik in de lessen heb gedaan erg nuttig voor mij is, omdat het lezen me helpt met mijn tekstbegrip. Ook heb ik geleerd hoe ik beter vragen bij een lees- of luistertoets kan beantwoorden."

"Ik vind deze taken wel een beetje zinvol omdat je dan op verschillende gebieden iets leert en niet alleen één bepaald onderwerp zoals in de les. Ik vind dit wel beter dan gewoon les want dan doe je zelf iets en hoef je niet saai achter een tafel te zitten. Je doet er dan iets nuttigs mee."

"Verandering van spijs doet eten'. Ik vind veel opdrachten van Duits-1 zinnig, maar zodra ik iets iedere dag moet doen wordt het saai. Ik leer meer doordat ik ook te maken heb met het werk van een ander. Van zijn/haar fouten kan ik ook leren."

"Het is soms lastig om dingen, zoals opdrachten, zelf te verzinnen. Daarom heb ik liever les. Ik heb ook niet altijd tijd om opdrachten te verzinnen, omdat ik ook nog andere vakken heb. We hebben niet veel gedaan in de lessen waarvan ik echt veel geleerd heb. In de vorige klassen moesten we echt dingen in ons hoofd stampen, waardoor ik het gevoel had dat ik iets leerde."

6.4 Veranderingen voor leraren

Zoals op de meeste scholen zijn er verschillen tussen docenten waar het gaat om kennis van en vaardigheden in computergebruik, maar ook in meningen over de meerwaarde van ict voor het MVTO. Thomas Peters en Gerard Koster zijn ook landelijk gezien voorlopers. Zij geven aan dat hun rol is veranderd: zij zijn meer een begeleider geworden die leerlingen tips geeft, aanmoedigt en regisseert. Het vraagt ook om een andere wijze van planning en reflectie op hoe leerlingen leren. Sommige projecten kosten meer tijd dan lessen uit de boeken, maar zij hebben het er graag voor over. De infrastructuur en de inrichting van het gebouw zijn enigszins belemmerend bij het echt integreren van ict in de lespraktijk. Geen computers in je vaklokaal brengt snel met zich mee dat ict er 'iets naast' is in plaats van een geïntegreerd onderdeel. De school kent tot nu toe geen actief scholingsbeleid op het gebied van ict. Dit betekent dat sommige leraren maar beperkt vaardig zijn en daardoor ook allerlei mogelijke toepassingen en

gebruik van het net niet direct zien. Er is nog geen gemeenschappelijke visie. Ict staat niet structureel op de agenda van het talenoverleg, hierdoor krijgt het ook geen structurele plek. Belangrijk is een aanspreekpunt per sector te hebben dat zich regelmatig bezighoudt met de vraag: wat gebeurt er nu, wat nog niet en wat willen we verder binnen welk tijdspad bereiken?

6.5 Bevorderende en remmende factoren

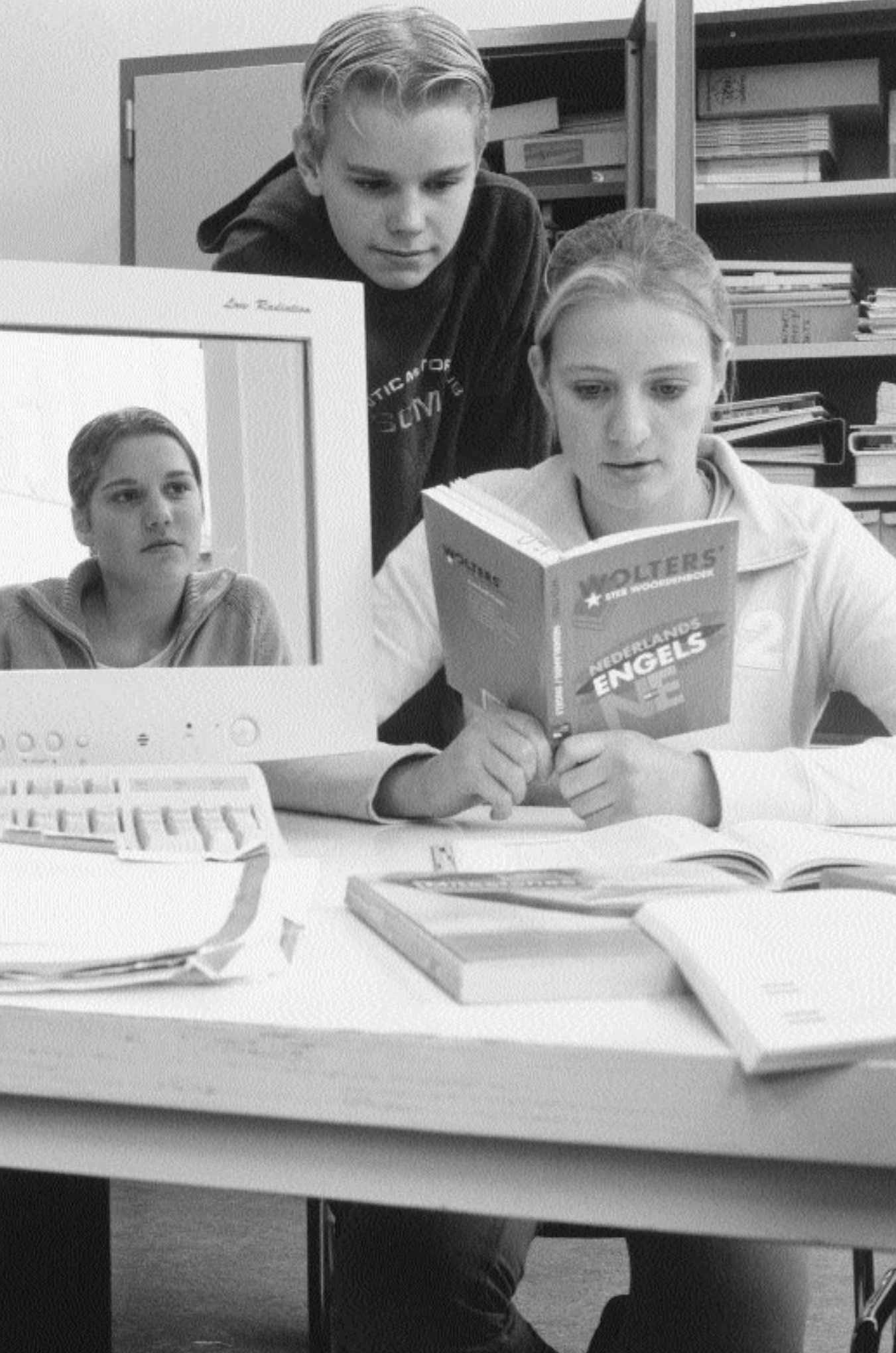
Vanaf 1998 kent de school een ict-beleid. In het schooljaar 1998-1999 waren de computers geconcentreerd in één computerlokaal. Het waren circa 20 computers van de Stichting Computerbemiddeling. De computers waren niet in een netwerk opgenomen. De computers werden gebruikt voor het vak Informatiekunde en incidenteel voor Engels, Frans en het decanaat. De voorzieningen in het computerlokaal werkten gebrekkig. Vanuit deze situatie werd besloten dat snel geïnvesteerd moest worden om als school niet achter te raken. In 1998 werd een ict-beleidsplan gemaakt. In 1999 werd het ict-beleid neergelegd in het schoolplan en in het schooljaar 2000-2001 werd een conceptversie van het ict-beleidsplan aan de school voorgelegd. Dit beleidsplan bevat een uitwerking van onderwijsdoelen en een beschrijving van voorzieningen en uitgangspunten voor de scholing. Eén van de uitgangspunten voor scholing was dat alle docenten zouden moeten beschikken over een 'klein' digitaal rijbewijs. Dit is tot nu toe nog niet gerealiseerd. Sturing op dit punt is vanuit de directie niet groot geweest. Prioriteit lag bij de realisatie van voorzieningen en beheer van het systeem. De school heeft nu twee systeembeheerders. Nog niet gerealiseerd is een aanspreekpunt per sectie. Volgens Thomas Peters (sectie Duits) en Gerard Koster (sectie Engels) is dit één van de basisvoorwaarden om de integratie van ict in Moderne Vreemde Talen te realiseren. In de praktijk zijn zij initiatiefnemers in hun sectie. Zij ervaren de waardering van de directie, maar zouden hun activiteiten graag in beleid vastgelegd zien. De hardware is sinds het schooljaar 1998-1999 flink uitgebreid. De leerling/computer-ratio is 1 op 10. In de mediatheek staan 18 computers en 30 computers staan in het computerlokaal, dat van te voren moet worden gereserveerd. Verder staan er zes laptops in het laboratorium en desktopcomputers in sommige vaklokalen. Niet alle vaklokalen hebben computers. Bij de talen is dit niet het geval. Het gebruik van ict bij de verschillende talen is alleen dan structureel wanneer docenten daar zelf vorm aan geven. De huidige ict-coördinator Hans van Dijk, docent Natuur- en Scheikunde, heeft veel gedaan om docenten uit de exacte hoek enthousiast te maken en draagvlak te creëren. Dit is gelukt en er zijn veel vernieuwingen ingevoerd. Het stimuleren van de inzet van ict bij de Moderne Vreemde Talen is minder goed van de grond gekomen. Naast leraren die zeer actief en voortvarend zijn bij het gebruik van ict, zijn er ook leraren waarvoor de techniek nog een te grote barrière is om de meerwaarde van ict te exploreren. De school is onlangs aangesloten op Kennisnet. Dit heeft geleid tot enige vermindering van de kwaliteit van de verbinding. De school ervaart de financiële kant van ict-gebruik als een last. Per jaar zijn de kosten € 30.000-35.000 om de huidige mogelijkheden te behouden.

De uitbreiding die bijvoorbeeld binnenkort plaatsvindt met 16 wireless laptops is alleen mogelijk door steun van een stichting. De vergoeding per leerling is ook niet voldoende om zaken als beveiliging te bekostigen.

6.6 Hoe gaat het verder?

Vanuit materieel opzicht zijn ict-aangelegenheden goed geregeld op PNC. Er is ook veel waardering voor de voorlopers. Er is tot nu toe geen bewuste invoeringsstrategie geweest voor integratie van ict in het talenonderwijs. De school heeft vooral geïnvesteerd in de voorwaarden. Ict is behoudens bij de voorlopers vooral een hulpmiddel geweest. Nu technisch de zaken goed geregeld zijn ziet het management graag dat er meer op didactiek wordt ingezet.

De school hoopt over vijf jaar een deel van het curriculum door middel van ict uit te voeren en vorm te geven.

Coenecoop College in Waddinxveen en Boskoop

www.coenecoopcollege.nl

Op twee locaties in Waddinxveen en Boskoop wordt op het Coenecoop College al langere tijd gewerkt met ict in het onderwijs. Samen met Wolters Noordhof (WN) is programmatuur ontwikkeld, waarvan in de lessen Duits gretig gebruik wordt gemaakt. De school is, mede als 'voorhoedeschool' en als WN-pilotschool, goed uitgerust voor het toepassen van ict. En niet alleen wat betreft de materiële voorzieningen. Ook beschikt de school over deskundige en enthousiaste ict-voortrekkers, zowel op het gebied van didactiek als beheer en beleid.

7.1 Karakteristiek van de school

Het Coenecoop College is een samenwerkingschool met een openbaar karakter, en is gevestigd op drie locaties. Twee locaties liggen naast elkaar in Waddinxveen, de derde locatie bevindt zich in Boskoop. In Boskoop wordt uitsluitend de basisvorming aangeboden. Leerlingen die in Boskoop de basisvorming gevolgd hebben, stromen door naar één van de locaties in Waddinxveen: Dreef-Zuid voor havo en vwo bovenbouw en Dreef-Noord voor vmbo bovenbouw. In Dreef-Noord zijn net als in Boskoop ook klassen van de basisvorming ondergebracht. Binnen de locatie Dreef-Zuid is een deel van het gebouw (Dreef-Midden) specifiek ingericht voor de kader- en basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo. Deze leerlingen hebben een aparte groep van zo'n 14 docenten. Door deze structuur van units probeert het Coenecoop voor alle leerlingen een veilige, beschermde omgeving te creëren.

De leerlingen in Boskoop zijn verdeeld over 11 klassen: vijf eerste klassen, vier tweede klassen en twee derde klassen. Daarmee is dit een relatief kleine afdeling, met als bijkomstig voordeel ook een aantal klassen met minder dan 20 leerlingen.

In totaal stonden op 1 oktober 2001 zo'n 1.570 leerlingen ingeschreven, waarvan 270 in Boskoop. Deze locatie is de laatste jaren sterk gegroeid: van 150 leerlingen in 1999 naar 270 nu. De verwachting is dat op 1 oktober 2002 het leerlingenaantal stijgt naar 1.700 leerlingen, waarvan 300 de startopleiding volgen in Boskoop.

7.2 Wat gebeurt er?

Computers ondersteunen zelfstandig werken

We treffen een enthousiaste leraar Duits aan, Herman Janssen, in zijn 'WN-lokaal', samen met een atheneum-3 klas. Het lokaal wordt het WN-lokaal genoemd, omdat daar de start is gemaakt met het experimenteren met de computertoepassingen van de uitgeverij. Het klaslokaal is als het ware uitgebreid met een afgeschermd deel in de gang, waar de computers geïnstalleerd zijn.

In het programma voor Duits heeft de leraar een duidelijke structuur aangebracht, die gebaseerd is op zelfstandigheid. Vanuit die basisopvatting worden de computers intensief, functioneel en ondersteunend ingezet. Na een klassikale instructie oefenen de leerlingen in groepen van vijf à zes (leerlingen) in een circuit de verschillende vaardigheden. Met name de luister- en spreekvaardigheid worden getraind met behulp van de computer. Dat gebeurt met een scala aan oefeningen die naadloos aansluiten bij de tekst in het boek. Bijvoorbeeld: op het beeldscherm staat de tekst die de leerling voorleest en de computer neemt dit op. Behalve het feit dat de leerlingen deze oefenvorm als prettig en motiverend ervaren, heeft de leraar de mogelijkheid via de computer na te gaan wat de leerlingen gedaan hebben en vooral ook hoe. Daarvoor is een begeleidingssysteem ingebouwd in het programma.

Drie keer per jaar ligt, gedurende twee weken, het accent voor Duits op de mondelinge taalvaardigheden. Het stampen van rijtjes is tot een minimum beperkt. Toch zullen de leerlingen een zekere basiskennis moeten hebben waaraan nieuwe kennis en vaardigheden toegevoegd kunnen worden. Die basiskennis moet opgebouwd worden door de elementen waarop de methode 'Neue Kontakten' gebaseerd is: actief luisteren, voorspellend lezen, woordenschatassociaties, dialogen. Herman Janssen vertelt dat dit tegelijkertijd voor veel docenten ook één van de knelpunten lijkt te zijn. Zij zijn van mening dat je voor het Duits, naast beheersen van een woordenschat, ook naamvallen moeiteloos moet kunnen toepassen. Het is een behoorlijke omslag in denken over het leren van de Duitse taal: niet het aloude "mit nach nebst samt" is het uitgangspunt, niet het – naar het oordeel van Janssen – verouderde grammaticaprogramma, maar een integratie van grammatica in de verschillende domeinen van de taal.

De voorgestane 'circuit'werkwijze maakt van de docent veel meer een begeleider, maakt van de leerlingen actieve en zelfstandige betrokkenen en biedt afwisselende werkvormen die motiveren.

Mooi is het om te zien hoe vanzelfsprekend en effectief de leerlingen bezig zijn met de verschillende activiteiten. Ze werken volstrekt zelfstandig achter de computer of in groepen in het aangrenzende klaslokaal. Toen wij direct na de bel bij de klas aankwamen, waren de leerlingen al bezig. Blijkbaar wisten ze ook precies wat ze moesten doen. Het gehele blokkur (!) waren de leerlingen actief en circuleerden binnen het systeem van de opdrachten. Voor deze opdrachten is een werkwijzer gemaakt, die de planning voor zowel docent als leerlingen vormt. Alles wat met het leren van Duits te maken heeft, heeft een plaats op deze werkwijzer. Dat varieert van het maken van opdrachten in het schrift tot het oefenen van grammatica, van het voeren van een dialoog en het schrijven van brieven tot het vertalen van teksten. Mooi ook is het wisselen van de les: 3-atheneum gaat, een tweede klas komt binnen en ook hier weer zijn de leerlingen binnen enkele ogenblikken aan het werk. Over effectieve lestijd gesproken!

In relatie tot de matrix in hoofdstuk 2 gaat het hier om leerganggerelateerde software die onder meer voor grammatica en spreek- en luistervaardigheid wordt ingezet.

Het enthousiasme is ook terug te vinden in de les Frans die we bezoeken. Bert Wijlaars is behalve docent Frans ook 'intranetcoördinator'. Hij laat ons zien hoe intranet gebruikt kan worden door docenten en leerlingen. In het lokaal grenzend aan een bruisende

mediatheek krijgen de leerlingen van 4-havo een les schrijfvaardigheid waarbij ze gebruik leren maken van online woordenboeken. Via de homepage van de school surfen de leerlingen vaak samen, soms ook alleen naar hun opdracht (www.coenecoopcollege.nl/storyboard). Wat opvalt is dat er heel serieus en gemotiveerd gewerkt wordt, dat de leerlingen nog veel lastige hobbels te nemen hebben in de Franse taal, maar dat deze hobbels op deze wijze minder vervelend zijn. De leraar loopt rond, ondersteunt, wijst hier en daar op leuke sites, bijvoorbeeld met Franse popmuziek [<http://www.chartsinfrance.com>], kortom, hier is sprake van activerende didactiek. In relatie tot de matrix in hoofdstuk 2 zagen we hier voorbeelden van het toepassen van leergangonafhankelijke software in dienst van schrijfvaardigheid.

7.3 Bevorderende en remmende factoren

Geschiedenis van ict

Zo'n vier jaar geleden (1998) is de school als ict-voorhoedeschool aangemerkt door het ministerie van OCenW. Per tien leerlingen één computer, vond de overheid. Met een behoorlijk budget voor een netwerk en pc's was dat snel gerealiseerd op het Coenecoop onder de bezielende coördinatie van Sjoerd Spoelstra, ict-coördinator. In diezelfde periode werd de school proefschoon voor het testen van educatieve software voor de Moderne Vreemde Talen die door uitgeverij Wolters Noordhof (WN) ontwikkeld werd. Aan dat experimenteren met software werden uiteraard ook faciliteiten verbonden. In materiële zin was het nodig, dat in de gewone leslokalen voor de moderne talen een computerhoek werd ingericht met vijf pc's met een verbinding met het netwerk. Nu beschikt de school in de locatie Boskoop over twee van dergelijke computerhoeken, in de locatie Waddinxveen zijn er zes. Verplichtingen werden ook aangegaan, bijvoorbeeld in het kader van scholing.

De proefperiode, gericht op de onderbouw, heeft drie jaar geduurd. Nu, vier jaar na de start, is de software in voldoende mate getoetst, zijn de fouten er zo veel als mogelijk uitgehaald, is de gebruiksvriendelijkheid geoptimaliseerd en is de kwaliteit zodanig, dat er een productieversie beschikbaar is. De software wordt geleverd bij de methode. Er zijn nu zo'n dertig scholen die deze software gebruiken.

Mediatheek

Toen de school als voorhoedeschoon werd aangemerkt, is onder meer accent gelegd op de inrichting van een mediatheek met vijftien computers en andere techniek. De mediatheek wordt veelvuldig gebruikt door de leerlingen, daarin aangespoord door de docenten. Bijzonder is ook, dat het gebruik van het computernetwerk tot nu toe nauwelijks leidt tot misbruik. Heeft dit te maken met de kleine school, waar iedere leraar alle leerlingen kent?

De school noemt deze afdeling het hart van het Studiehuis. De mediatheek bevat dertig computers. Truus Rijnbeek is hier fulltime medewerker, terzijde gestaan door een groot aantal (ruim veertig!) vrijwilligers, die allen een cursus ict-vaardigheid en e-mailen volgden. Deze vrijwilligers, veelal ouders van leerlingen, dragen hun steentje bij aan een soepel verloop van het gebruik van de mediatheek.

Het heeft enig denkwerk gekost om een goed systeem van inschrijving en controle op te zetten, maar daarin is de school nu geslaagd. Sjoerd Spoelstra kan eenvoudig volgen wat de leerlingen achter de computer gedaan hebben, de medewerker van de mediatheek is zeer betrokken en doortastend, de vrijwilligers zijn goed op hun taak voorbereid. Als wij in de mediatheek rondkijken, zien we inderdaad het hart van het Studiehuis volop in bedrijf.

We praten even door in de mediatheek, onder meer ook over de 'Cisco Networking Academy'. De Academy levert een programma waarin de basisprincipes aan bod komen van netwerken voor nationaal en wereldwijd actieve organisaties, maar ook het ontwerp, de aanleg en het onderhoud van deze netwerken [<http://www.cisco.com/nl/academies>].

Samen met nog twee scholen voor voortgezet onderwijs neemt het Coenecoop College deel aan dit project, waarmee voor leerlingen de mogelijkheid bestaat zich in te schrijven voor diverse ict-cursussen op interactieve sites. Bijkomend voordeel is dat de verrichte activiteiten meetellen voor de studielast en dat verhoogt de motivatie tot e-learning. In de nieuwe regelgeving is het niet langer verplicht het vak Informatiekunde als afzonderlijk vak te programmeren in de basisvorming. Wel moeten er garanties zijn voor het realiseren van de kerndoelen en daaraan levert het Cisco-programma een goede bijdrage in een prettige vorm.

Visie op onderwijs als grondslag

Het management ondersteunt de ontwikkelingen op het gebied van ict, zo wordt ook duidelijk in het gesprek met de locatieleider en ict-portefeuillehouder. Het recente verleden heeft aangetoond, dat er meer nodig is dan een enthousiaste leraar. Schoolbreed gedragen, dat is één van de voorwaarden voor het ontwikkelen van ict. Eén verantwoordelijke docent per sectie: dat werkt onvoldoende. Daarom is nu afgesproken dat alle leden van de secties Moderne Vreemde Talen meedoen, dat nieuwe docenten ook moeten instappen in de werkwijze en dat specifieke faciliteiten beschikbaar zijn en blijven voor de ict-coördinator.

De ict-coördinator, nu nog als een spin in zijn web, voert vele taken uit. Het blijkt noodzakelijk dat voor de verschillende fasen in de ontwikkelingen ook verschillende mensen verantwoordelijkheid dragen. Zeker ook als het gaat om vakspecifieke ontwikkelingen. De coördinator kan dan ook feitelijk coördineren. Zelfstandig leren is het sleutelwoord, op basis van een activerende didactiek. Duidelijk wordt ook, dat deze werkwijze staat of valt met de opvattingen en het daarbij behorende enthousiasme van de leraar.

Deze vonk van enthousiasme zal over moeten springen op de andere leraren, zodat de sectie Moderne Talen meer en meer gebruikmaakt van de werkwijze waarbij de leerlingen steeds zelfstandig werken aan de verschillende vaardigheden. Daarbij is de sectie Duits zeker al wat verder gevorderd dan de andere secties. En docent Herman Janssen is ongetwijfeld de vraagbaak en de ondersteuner waar het vakspecifieke zaken betreft. Was hij vorig schooljaar nog gedeeltelijk uitgeroosterd voor de coördinatie van ict, dit schooljaar is dat niet meer het geval, afgezien van een uurtje per week, en dat impliceert, dat de functie van vraagbaak en ondersteuner aan kracht inboet.

We bespreken de plussen van de voorhoedeschool, maar ook de plussen van de jaren van experimenteren met te ontwikkelen software, die het beter mogelijk maakt om ict te integreren in de lessen. Dan komen we vanzelf op het beleid achter deze specifieke trajecten, de randvoorwaarden, en de kern: de docenten die bereid moeten zijn om hun vertrouwde werkwijze eerst op onderdelen in te ruilen voor een andere aanpak, die minder uitgaat van klassikaal regisseren. Dat is ook neergelegd in de hoofdlijnen-notitie, die de leidraad vormt voor de schoolontwikkeling tot en met schooljaar 2003 - 2004.

7.4 Hoe gaat het verder?

Ronde-tafel-gesprek

Aan het einde van ons bezoek staat er een gesprek op het programma met een gevarieerd samengestelde groep: leerlingen, docenten, schoolleiding, systeembeheer. We praten met elkaar over de meerwaarde van de computer in de lessen moderne talen en over de hindernissen die er zijn. De leerlingen vinden dat de computer een welkome afwisseling is op de 'gewone' lessen, het leren is aantrekkelijker, omdat de tekst ondersteund wordt door beelden. Eén van de leerlingen vindt toch dat je het meest leert uit een boek.

Voor de leraren geldt ook dat ict afwisseling brengt. Tegelijkertijd merkt een aantal leraren op, dat er meer mogelijkheden zijn dan ze gebruiken of kunnen gebruiken. Zo komen we op het spoor van belemmeringen. De soms toch wel erg grote groepen worden genoemd, waarvan dan niet alle leerlingen tegelijkertijd in het computer-lokaal kunnen werken. Ook de factor tijd en het daarin te behandelen programma op weg naar het eindexamen wordt als een keurslijf ervaren. Soms klinkt er ook enig scepsis door over het computergebruik, omdat de toegevoegde waarde van de computer op school betwijfeld wordt.

Samenwerking tussen docenten wordt bevorderd door het clusteren van klassen en docenten tot kernteams. Een gevaar ligt daarbij wel op de loer: de docenten van de verschillende kernteams spreken elkaar minder vaak, met andere woorden, docenten van eenzelfde sectie zullen daardoor wellicht minder vaak gezamenlijk bezig zijn met de inhoud van hun vak. Als die zorg onderkend wordt, kunnen zowel de docenten als de werkrumtes zodanig gefaciliteerd worden dat het vanzelfsprekend wordt om elkaar te informeren, met elkaar te discussiëren, bijvoorbeeld via e-mail. Samenwerking impliceert ook dat individuele docenten bereid zijn hun didactische keuzes kritisch te beschouwen, in de wetenschap dat activerende didactiek een uitgangspunt is om te kunnen voldoen aan wat de school voorstaat, waarbij het sleutelbegrip is: zelfstandig en samenwerkend leren. Het WN-traject, zoals dat in de onderbouw gelopen is, dwingt de docent tot een andere houding. In het eerste enthousiasme leek die verandering in didactische houding een weg te vinden, nu wordt in de verschillende gesprekken vastgesteld dat zonder bijzondere stimulering verworvenheden maar ook enthousiasme weer weggebben. Er is in Dreef-Zuid een stimulerende computerwerkrumte voor docenten ingericht, die doorlopend 'bevolkt' is. Dus voor de docenten die daar regelmatig gebruik van maken, lijkt aanmoediging voldoende.

Bijlage: handige internetadressen

Met dank aan Kees van Eunen

www.kidon.com

De hele perswereld met een muisklik paraat. Eén van de aardigste en desondanks minst bekende internetbronnen voor zowel leerlingen als leraren. Op dit adres is een ongelooflijke lijst te vinden van dag-, week- en maandbladen, radio- en tv-stations en nieuwsagentschappen die pagina's op internet presenteren. De site is bijzonder gebruiksvriendelijk. Klik bijvoorbeeld op 'English' en dan verschijnt een overzicht geordend per land. Geschikt voor leesopdrachten met behulp van krantenartikelen, maken van leesdossiers, informatie over land en volk. Ook geschikt voor luister- en kijkopdrachten. Zo brengt de Canadese zender CBC een internetsite met kort nieuws, achtergronden etc. Daarbij zitten veel doorklikmogelijkheden naar audio- en video-fragmenten.

www.zarb.de

Een van de handigste hulpmiddelen voor leraren. Zij kunnen er woordzoekers mee maken, gatenteksten, puzzels, volgorde-opdrachten, etc.

<http://web66.coled.umn.edu/schools.html>

Een Amerikaanse lijst van educatieve instellingen die actief zijn op internet. Geschikt om informatie over schoolsystemen te vinden, partnerscholen in het buitenland. Leerlingen kunnen er bijvoorbeeld ook schoolkranten op vinden, een chatroom, sites van andere scholen om die van de eigen school mee te vergelijken, verslagen van projecten, etc.

www.levendetalen.nl

De site van de Vereniging Levende Talen, de vereniging van docenten Nederlands en Moderne Vreemde Talenonderwijs. Naast 'verenigingsnieuws' zijn er ook verwijzingen naar diverse sites, gesorteerd naar vaksectie.

www.nabitsens.nl/digitaaltips

Een zeer leuk en informatief overzicht van sites om talen te leren.

www.dialang.org

Met onder 'beta' een leuke demonstratiepagina, die de geleverde prestatie gelijk vertaalt in termen van het Europees referentiekader.

www.digischool.nl

Achter de vaklokalen die op deze site te vinden zijn gaat een schat aan informatie schuil. Op het gebied van de talen zijn er vaklokalen voor Frans, Duits, Engels, Turks en Arabisch.

In het vaklokaal Duits bijvoorbeeld zijn oefeningen en hulpmiddelen te vinden, wordt verwezen naar veel bronnen en worden studietips en tips voor het maken van een werkstuk gegeven. In de sectie boeken kunnen leerlingen boekverslagen vinden en 'leuke boeken'. Zie ook het verslag van Dalton Vatel in dit rapport. 'Für Lehrer(innen)' wordt ook veel nuttige informatie aangeboden. Per vakonderdeel (o.a. Landeskunde, Litaratur en Grammatik) worden informatie, tips en verwijzingen gegeven. Eén van de initiatieven die Digischool.nl samen met Kennisnet heeft ontwikkeld, is de vakcommunity Duits, waarvan inmiddels 450 docenten lid zijn.

Ook voor Frans en Engels zijn vakcommunities opgericht. De vaklokalen op Digischool worden onderhouden door enthousiaste docenten. Voor alle vakken geldt dat ze informatie aanbieden voor zowel docenten als voor leerlingen:

- bij Engels vinden docenten een aantal lesideeën, onderstaand een selectie: lesidee Simon & Garfunkel: (Word) enkele nummers van Simon & Garfunkel en van Paul Simon met alleen vragen. Leerlingen zijn hier één les mee bezig, d.w.z. met luisteren, meelesen en antwoorden opschrijven. Geschikt voor 4/5v en 5h;
- Engelse lessen. Het persbureau Reuter verstuurt gratis lesmateriaal naar diegene die daarin geïnteresseerd zijn. De lessen zijn goed te gebruiken in de bovenbouwklassen van havo en vwo en zijn een welkome afwisseling op welke methode dan ook;
- First Sight, Second Thoughts, The First Sight, Second Thoughts Website series looks at life in Britain seen through the eyes of Britain's immigrant population. On the site there are interviews with six different people, which students can either read and listen to with Real Audio, or use as reading material if you want to print off worksheets;
- Biography.com in class. How to use? Six different online worksheets are available to use instantly. Answer sheets are available to the teacher where needed;
- Britain in Brief. Een lespakket geschreven door Bas Trimbos op basis van de gratis cd-rom van de Britse ambassade.

www.internetcollege.nl

Een populaire site is Collegenet, een initiatief van uitgeverij Malmberg. Deze site is ook beperkt voorzien van reclamebanners en is gericht op leerlingen. Ze vinden op Collegenet veel achtergrondinformatie, die ook hier is geordend op vak. Voor de talen Engels, Frans, Duits, Russisch, Turks, Spaans en Italiaans is informatie te vinden. De beschrijving van de links is minder uitgebreid dan die op Digischool. Een veelgebruikt onderdeel is uiteraard de sectie 'verslagen en uittreksels'. Ook is er een huiswerk-forum en een huiswerk-chat. In de chat kun je op vooraf vastgestelde tijden vragen stellen aan vakspecialisten en krijg je direct antwoord, in het forum kunnen meerdere mensen antwoord geven, waaronder vakspecialisten die volgens de site binnen twee dagen hun antwoord plaatsen. Niet alle fora worden even actief gebruikt.

www.leren.nl

Met de woorden van de site: "Deze site is niet voor het onderwijs, maar voor mensen die iets willen leren". Op basis van tekst-zoekopdrachten kan een database met

verwijzingen naar lesinhouden en sites worden doorzocht. Alle verwijzingen op het gebied van taal zijn verzameld op de pagina www.leren.nl/rubriek/talen. De site wordt onderhouden door een éénmansbedrijf dat gespecialiseerd is in het ontsluiten van databases. Tussen de zoekresultaten zitten ook advertenties, die duidelijk als zodanig worden aangeduid. Op de site is bovendien een hypertext te vinden waarin lerenden meer informatie kunnen vinden over onthouden en actief leren.

www.docentenplein.nl

Een door OCenW gestart initiatief met veel links, volgens het principe van de 'startpagina': zeer veel verwijzingen, geclusterd naar onderwerp, maar zonder beschrijvingen. Het loont zeker de moeite om per vak op 'meer...' te klikken, want hier achter gaan zeer veel links schuil.

www.scholieren.com

De titel spreekt voor zich. De site is bijvoorbeeld voorzien van spiektips en veel boekverslagen en uittreksels op <http://huiswerk.scholieren.com>, waarbij op de voorpagina wordt gemeld welke uittreksels dringend gezocht worden. Voor het overige is weinig informatie te vinden. Voor lesdoeleinden is voor leraren Duits interessant: <http://www.spicken.de>. Het blijft natuurlijk de vraag wat scholen hier mee aan moeten. Geheimhouden, zoals wel gesuggereerd wordt? Zeker niet – dat is echt de kat op het spek binden. Veel verstandiger lijkt het dergelijke sites nadrukkelijk onder de aandacht van de leerlingen te brengen, ze uit te nodigen te kijken wat anderen van 'hun' boek vinden en die meningen nadrukkelijk te bespreken. Verder is het altijd goed verwerkingsopdrachten met een creatief onderdeel aan te vullen.

www.vada.nl

Vada afficheert zichzelf als 'Uw toegang tot de multiculturele wereld'. Via 'talen' wordt toegang geboden tot veel links op het gebied van talen. Op alfabetische volgorde wordt een enorme lijst van talen en dialecten gegeven. De site kan ook op steekwoord worden doorzocht. Een klik op één van de talen levert een beknopt of uitgebreid overzicht op van links die op Internet zijn te vinden over de gekozen taal. Door voor 'landen' te kiezen, kom je terecht op een alfabetische lijst van vele landen van de wereld. Doorklikken levert een overzicht van relevante links per land of zelfs per provincie op.

www.virtualtourist.com

Via een wereldkaart wordt van allerlei landen nuttige informatie en tips gegeven, voornamelijk gericht op reizigers. De informatie is afkomstig van mensen die zelf in het land zijn geweest en hun ervaringen en kennis willen delen. De site kent als onderverdeling een aantal worlds: de -I have been to-, de -I will be in- en de -I live in world-. Daarnaast is er de mogelijkheid om over een land te discussiëren. Om de informatie te bekijken is een gratis lidmaatschap vereist.

www.despin.net

De Spin probeert de nuttige vakinformatie op internet op een eenvoudige manier toegankelijk te maken via een zoekmachine. Er wordt gebruik gemaakt van de sites

die beoordeeld zijn voor de Vakwijzer op Kennisnet. Een uitvoerige site met o.a. aandacht voor beroepsvakken vmbo, maar ook met veel aanbod voor andere vakken en schooltypen. Er kan niet alleen vrij gezocht worden via een zoekterm, maar ook door voor een bepaalde ingang te kiezen (bijvoorbeeld: basisvorming>engels>boeken en schrijvers). De resultaten zijn links naar sites. Er wordt aangegeven in welke mate de site aan de zoekopdracht voldoet en welke oordeel de site heeft gekregen van de beoordelaars van Vakwijzer. Ook wordt een korte beschrijving gegeven. Zie ook vakwijzer.kennisnet.nl.

<http://www.cybercomm.nl/~grsmurf/links.htm>

'De grote Smurf': een verzameling links die oorspronkelijk voor eigen gebruik is aangelegd, maar die nu voor iedereen toegankelijk is gemaakt. Links op het gebied van Engels, Frans en Duits. De vormgeving is eenvoudig en enkele links werken niet meer, maar vanuit de site zijn veel sites te vinden die nuttig zijn in te zetten in de les. De links worden niet beschreven of gewaardeerd.

<http://www.cps.nl> (onder talencentrum)

Dit adres geeft mogelijkheden om informatie te downloaden voor e-mail-projecten. (Das Bild des Anderen en The Image of others).

<http://www.epals.com>

Een omvangrijke en bruikbare site voor zowel klassenprojecten als correspondentie.

WebQuests zijn uitgebreide ict-gestuurde leerarrangementen op internet, die vaardighedsgericht onderwijs ondersteunen. De leerlingen moeten levensechte problemen oplossen, waarbij ze authentieke informatie van internet zelf moeten gebruiken. Twee interessante sites met webquests (een zoektocht op internet levert vele voorbeelden op): <http://edweb.sdu.edu/webquest/webquest.html> en www.euronet.nl/users/pnc/webquest/

Thinkquest

Een andere vorm van een quest is te vinden op www.thinkquest.nl. Onder de noemer Thinkquest worden webstrijden georganiseerd. Teams van leerlingen en/of docenten ontwerpen een zo interessant mogelijke educatieve site en kunnen daar prijzen mee winnen. De teams komen uit de hele wereld en er wordt ook in wereldwijde teams samengewerkt. Dit levert fraaie staaltjes op, die op de Thinkquestsite zijn te bekijken. De leerlingen zijn door het ontwerpen en bouwen van de site (in een internationaal team en/of met een internationaal publiek!) op een heel vanzelfsprekende wijze bezig met een vreemde taal (doorgaans Engels) en met interculturele overeenkomsten en verschillen. Belangrijk criterium bij de beoordeling is dat bijzondere onderwerpen op een originele manier toegankelijk worden gemaakt.

<http://www-test.in-chemnitz.de/~gg/poetron.html>

Produceert elektronische nonsensgedichten met door leerlingen opgegeven begrippen.

www.ung.com

Het Amerikaanse zusje van het vaklokaal Duits van de digischool, een Amerikaanse service-site voor leraren Duits: tips, materialen en allerlei live-oefeningen per internet (gratis) van internetgoeroe Prof. Lixl-Purcell.

http://www.goethe.de

Homepage van het Goethe instituut. Geeft een mooi voorbeeld van een e-mailproject (Rubriek 'Deutsch Lernen' onder Odyssee).

www.uncg.edu/~lixlpurc/german.html

<http://eee.uci.edu/96s/24060/fliq.html> (Friedman's Little Interactive Quizzes).
Voor het maken van oefeningen in resp. Duits, Frans en Engels.

Bijlage: een impressie van de BETT 2002

**"Ict is no solution, but an extra enhancement."
(Ted Wragg)**

De BETT is een jaarlijkse beurs, die meestal begin januari in Londen plaatsvindt. Op deze beurs worden de nieuwste educatieve technologie en software gepresenteerd. Een bezoek aan de beurs is een aanrader voor iedereen die naar creatieve toepassingen zoekt om op zijn of haar school in te zetten, of zich op de hoogte wil stellen van de laatste ontwikkelingen rond ict-toepassingen in het onderwijs.

Toepassing van beelddragere

Het was eigenlijk al op aankondigingsborden op de beurs te zien: "Bett goes to the movies", waarmee gezegd wordt dat er een trend is naar het in school halen van het dagelijks leven via beelddragere. Het nieuwe daarin is dat deze dankzij de huidige technologie makkelijk en interactief inzetbaar zijn. Voorbeelden daarvan zijn een cd-rom met 13 uur videofilms, video's die via een satelliet naar een school gezonden kunnen worden, stukjes video die op een smartboard getoond en gemanipuleerd kunnen worden, combinatie van beeld en geluid op cd-roms van taleninstituten of behorend bij een methode voor Moderne Vreemde Talen, beelden die via educatieve programma's van BBC, Chanel 4, of Granada gebruikt kunnen worden voor lesdoelen. Wat zijn de voordelen? Berekeningen maken over bewegende lichamen met een constante massa aan de hand van een adembenemende film over een parachutesprong motiveert leerlingen (en ook leraren). Beelden worden een goed toepasbaar middel als ze makkelijk op te zoeken zijn op een dvd of cd-rom en stilgezet, teruggedraaid of herhaald kunnen worden. Stukken film kunnen dan makkelijk aan het leerplan gerelateerd worden. Bij het talenonderwijs kunnen stukken op de cd-rom desnoods eindelijk herhaald en geoefend worden.

Andere voorbeelden: het gebruik van de videocamera bij drama-oefeningen, bewerken van digitale foto's, videoconferencing, het inblikken van uitleg, etc.

Moderne Vreemde Talen in het primaire onderwijs

Meer dan in Nederland vaak het geval is, was er op de beurs ook nogal wat materiaal te zien dat mikt op het primair onderwijs. Voorbeelden zijn:

- The Balloonnist Oscar Drops Into the Countryside van Tivola Publishing and REM (www.r-e-m.co.uk) met een Franse en een Duitse versie, ook toepasbaar voor het voortgezet onderwijs;
- Learn French with Matisse the Mouse (Edith Rose and REM);
- Jump ahead French (Vivendi Universal Interactive Publishing UK and Tag learning (www.taglearning.com));

- Launchpad een multimediaal pakket van drie cd-roms van Vektor Multimedia (www.vektor.com);
- Didactische toepassingen in de Moderne Vreemde Talen;
- Heel leuk om te bekijken is het materiaal dat is gebaseerd op de serie 'Chez Mimi' en 'Hennings Haus' van Chanel4. Dit materiaal heeft een prijs gekregen op de beurs. Zie www.LTScotland.com/5-14/C4modernlanguages. Het is een coproductie van Chanel4 and Learning and Teaching Scotland.

Digitale methodes

- Eurotalk interactive. (www.eurotalk.co.uk) (www.vektor.com),
- Tell me more (www.auralo.com) Heinemann (www.heineman.com), Electronic Resources Nelson Thornes (www.nelsonthornes.com).

In principe gaat het hier om docentvervangend materiaal. Het bevat vaak cursusmateriaal op meerdere niveaus, gerelateerd aan examenvorbereiding en grammatica. Het is meestal ook geschikt als aanvullend lesmateriaal/oefenstof: dialogen, vocabulaire, grammatica, video's. Er wordt altijd met de combinatie beeld en geluid gewerkt, soms ook met spraakherkenning. Er zijn websites waar aanvullende ondersteuning kan worden geboden.

Methoden via tv of satelliet

BBC (www.bbc.co.uk), Granada (www.glpd.co.uk) en 4Learning (www.4learning.co.uk). De sites van de grote televisieomroepers bevatten een schat aan bronnen voor het onderwijs. Het raadplegen zeer waard. Het aanbod bestaat uit cursussen die uitgezonden worden, gecombineerd met video's en ondersteuning via internet. Een voorbeeld: cursussen Frans, Duits, Spaans voor 14-16-jarigen. Materiaal in de vorm van een comedy sitcom in 'Friends'-stijl. Het programma dekt de belangrijkste studieprogramma's en grammaticale gebieden in relatie tot het Engelse Examenstelsel. Bij het programma hoort een website met de uitzendtijden, een tijdschrift, verschillende interactieve spelletjes en een platform voor leraren. Espresso (www.espresso.co.uk) biedt aan per satelliet: lesmateriaal voor primair en voortgezet onderwijs, inclusief videoclips en multimediale spelletjes. Scholen betalen 5 pond per leerling per jaar en £3500 voor de hardware en krijgen daarvoor een schotel en een wekelijks zending, waarbij al het materiaal een update krijgt. Voordelen: geen tijdverlies bij downloaden, technisch superieur en goed manipuleerbaar (interactieve video), aanpassingen mogelijk aan plaatselijk/regionale behoefte. Nadelen: geen vrije toegang tot het net, kosten, de school is afhankelijk van keuzes van de aanbieder. We hebben hier te maken met een ontwikkeling die in de gaten moet worden gehouden (vooral wat betreft didactiek en techniek). Helaas is dit aanbod niet toepasbaar in het Nederlandse onderwijs, maar wel leerzaam voor methodeontwikkelaars.

Digitale hulpmiddelen, van klein naar groot

Een klein programmaatje voor de traditionele leraar is 'The Multi-Language Exercise Generator' (zie www.intcom.se). Dit programma maakt het mogelijk, onafhankelijk van de taal, uit bestaande teksten automatisch of semi-automatisch taal oefeningen te genereren, met een paar drukken op de knop.

Kar2ouche (www.kar2ouche.com) omvat 150 multimediale storyboards. Het materiaal is moeilijk te beschrijven, je moet zien hoe het toegepast wordt. Het programma stelt leraren in staat onderwerpen te visualiseren in plaatjes en rollenspellen, die leerlingen zelf kunnen manipuleren, invullen, etc. Het leent zich uitstekend voor vakoverstijgende onderwerpen, groepswork, creatieve expressie, actief leren. Een voorbeeld: leerlingen leren gesprekken te voeren in een lobby van een Frans hotel. Stel je voor een plaatje van een hotellobby. Leerlingen kunnen daar een personeelslid achter zetten, te kiezen uit een reeks van beschikbare figuren, vervolgens een gast, die komt klagen over de kamer. Het beeld van de kamer kan worden opgeroepen en gemanipuleerd, bijvoorbeeld door zwerfvuil op de grond te gooien. Dat alles kan worden voorzien van geschreven of gesproken tekst. Een mooie combinatie van zelfontdekkend leren, gerelateerd aan concrete handelingen in een simulatie van een levensechte situatie. Het is een schoolvoorbeeld van het bevorderen van zelfstandig en actief leren.

Paradigm (www.paradigm-ict.co.uk, zie ook www.schoolgrid.net.)

Een zoekmachine voor onderwijsleermateriaal gerelateerd aan een jongerenmagazine voor 6- tot 12-jarigen en één voor 12- tot 18-jarigen. De magazines bevatten artikelen over sport, televisie, mode en andere voor de leeftijdsgroepen aansprekende onderwerpen. Ieder artikel heeft drie versies naar moeilijkheidsgraad. Op basis van teksten uit deze magazines wordt automatisch les- en oefenmateriaal gemaakt op verschillende niveaus. Stel een leraar wil hulpwerkwoorden oefenen, dan vraagt het programma op welk niveau en voor welke leeftijdsgroep en welk soort oefening en die wordt dan automatisch gemaakt op basis van een tekst die uit de magazines wordt gehaald. Alle magazines zitten in het geheugen dus de bron wordt steeds groter. Al het materiaal is printbaar. Er is een link mogelijk naar white sheets met grammatica-oefeningen behorend bij een taalmethode.

Kosten: £250 per school. Bruikbaar en interessant voor leraren in Nederland, met name de differentiatiemogelijkheid is mooi. Het materiaal heeft een prijs gekregen op de beurs.

Softease, software for learning (www.textease.com)

Biedt bewerkingen van bestaande algemene software als Wordprocessors, desktop-publishing, multimediaal ontwerpen, ontwerpen webpagina's, spreadsheets, paint, database.

De programma's zijn zeer gebruiksvriendelijk gemaakt en zijn daardoor zeer geschikt voor het onderwijs, te beginnen met kleuters. Zo kan textease de getypte tekst ook laten horen, wordt er veel met duidelijke pictogrammen, animaties, video, geluid en plaatjes gewerkt, helder beeldscherm, makkelijk manipuleerbaar. Met name die combinatie van beeld en geluid maakt het programma, hoewel bedoeld voor primair onderwijs, ook geschikt voor Moderne Vreemde Talen.

Actis (www.actis.co.uk) maakt materiaal voor leraren. Voor Engels is daarover informatie te vinden op www.englishonline.co.uk. Deze groep heeft heel mooie, eenvoudige didactische hulpmiddelen ontworpen voor motiverend talenonderwijs, waarbij leerlingen gestimuleerd worden creatief en met plezier met taal te werken. Ook toepasbaar voor lessen Engels in Nederland.

Schoolgegevens en gesprekspartners**Dalton Vatel Scholengemeenschap**

Locatie Dalton Voorburg
Loolaan 125
2217 TM Voorburg
Telefoon 070 300 77 00
Fax 070 300 77 77
E-mail receptie@dalton-vatel.nl
www.Dalton-Vatel.nl

Gesproken met:

P. Goossen, leraar Duits
M. Visser, leraar Frans
Leerlingen van de school

Willem Lodewijk Gymnasium

Verzetsstrijderslaan 220
9727 CK Groningen
Telefoon 050 526 20 94
Fax 050 526 19 21
E-mail wlginfo@wlg.nl
www.wlg.nl

Gesproken met:

Mevr A. Schaafsma, rector
G. Schmitz, conrector
E.K. de Vries, docent Duits
W. Plas, docent Geschiedenis
O. Euverman, conrector
J. de Nooy, docente Frans
H. Jongejan, docent Grieks

JWC Grafisch & Creatief

Nieuwe Duinweg 6-14
2587 AC Den Haag
Telefoon 070 322 70 78
Fax 070 350 03 18
E-mail nd@jwc.nl
www.jwc.nl/paginas/pag1.htm

Gesproken met:

Erik van 't Zelfde, docent Engels

College de Klop

Orinocodreef 7-9
3563 ST Utrecht
Postbus 9079
3506 GB Utrecht
Telefoon 030 261 57 27
Fax 030 261 57 94
E-mail adm@deklop.nl
www.deklop.nl

Gesproken met:

Jos Canton, leraar Frans
Peter van Wijk, leraar Wiskunde
P. Vaessen, plv. rector

Het Pieter Nieuwland College

Nobelweg 6
1097 AR Amsterdam
Telefoon 020 665 47 30
Fax 020 668 19 11
E-mail pnc@euronet.nl
www.pieternieuwland.nl

Gesproken met:

Thomas Peters, docent Duits
Gerard Koster, docent Engels
Hans van Dijk, ict-coördinator
Leerlingen

Coenecoop College te Waddinxveen en Boskoop

Locatie Waddinxveen: Dreef 2/6
2741 SR Waddinxveen
Telefoon 0182 61 60 55
Fax 0182 630 189
E-mail info@coenecoopcollege.nl
www.coenecoopcollege.nl

Locatie Boskoop
Kievitstraat 54
2771 TD Boskoop
Telefoon 0172 212 071
Fax 0172 213 337

Gesproken met:

De heer H. van der Panne, locatieleider Boskoop

De heer J. Kik, locatieleider Waddinxveen Zuid

De heer A. Pennink, centrale directie

De heer S. Spoelstra, ict-coördinator

De heer H. Janssen, leraar Duits

De heer B. Wijlaars, leraar Frans

Mevrouw T. Rijnbeek, medewerker mediatheek